

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาระดับวุฒิมิภาวะทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียน
สรรพวิทยาคม อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ผู้ศึกษาได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่ง
นำเสนอรายละเอียดเป็นลำดับ ดังต่อไปนี้

อารมณ์

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์

- 1.1 ความหมายของอารมณ์
- 1.2 ประเภทของอารมณ์
- 1.3 ทฤษฎีการพัฒนาการทางอารมณ์
- 1.4 องค์ประกอบที่ส่งผลให้บุคคลแตกต่างกัน

2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับวุฒิมิภาวะทางอารมณ์

- 2.1 ความหมายและความเป็นมาของวุฒิมิภาวะทางอารมณ์
- 2.2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อวุฒิมิภาวะทางอารมณ์และความสำคัญของวุฒิมิภาวะทาง
อารมณ์
- 2.3 มิตรภาพและการบรรลุลวุฒิมิภาวะทางอารมณ์
- 2.4 วุฒิมิภาวะตามทฤษฎีจิตวิเคราะห์
- 2.5 ความสัมพันธ์ของไอคิวและอีคิว
- 2.6 การพัฒนาอีคิวสู่ความเป็นวุฒิมิภาวะทางอารมณ์

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวุฒิมิภาวะทางอารมณ์

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์

1.1 ความหมายของอารมณ์

ลักษณะ สิริวัฒน์(2527) กล่าวว่า อาเวคคือ Emotion ซึ่งเดิมเคยแปลว่าอารมณ์ คณะกรรมการบัญญัติศัพท์เห็นว่าทางอารมณ์ตรงกับคำว่า Mood มากกว่า จึงใช้คำว่า อาเวค แทนคำ Emotion ตามศัพท์เดิมอาเวค แปลว่าริบด่วนหรือปั่นป่วนเพราะความตื่นเต้น

คำว่า Emotion เรามักใช้กันจนคุ้นและหมายถึงอารมณ์ (Mood) ซึ่งหมายถึงสภาวะของจิตใจในขณะหนึ่ง เช่น เรามักจะพูดว่าวันนี้อารมณ์ไม่ดีใครอย่ามาเย้าวันนะ หรือบางคนมาขอให้ช่วยแต่งกลอนให้เราอาจตอบสั้น ๆ ว่า “ยังไม่มีอารมณ์”

นอกจากนี้อารมณ์โดยทั่ว ๆ ไปเรามักจะหมายถึงความรู้สึก (Feeling) ต่าง ๆ เช่น ดีใจ เสียใจ ตื่นเต้น ชิงชัง ฯลฯ เป็นต้น

อาเวค เป็นคำที่ยากแก่การที่จะให้ความหมายเฉพาะเจาะจงลงไป อย่างไรก็ตามได้มีผู้พยายามให้ความหมายดังนี้

1. ตามราชาศัพท์ (มาจากภาษาลาตินคือคำว่า Emovere ซึ่งหมายถึง “to Stir” หรือ “up set”) หมายถึง ความริบด่วน หรือความปั่นป่วน อันเนื่องมาจากความแฉะร้อนหรือความตื่นเต้น

2. เครทซ์ และครัทซ์ฟีลด์ (Kretsch & Crutchfield) กล่าวว่า อาเวค คือ ความตึงเครียด ซึ่งทำให้อินทรีย์พร้อมที่แสดงออกเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์

3. อาเวค คืออะไร

แม้ว่าอาเวคจะเป็นสิ่งใกล้ชิดกับชีวิตของคนเพียงใดก็ตาม แต่ทุกคนจะมีอาเวควันละหลาย ๆ ครั้งก็ตาม ที่จะจับให้มันว่าอาเวคคืออะไรเป็นของยากยิ่ง ในการพิจารณาคำนิยามของอาเวคเราจะต้องสังเกตพิจารณาให้ชัดเจนเสียก่อนว่า ขณะที่อินทรีย์มีอาเวคอินทรีย์แสดงพฤติกรรมได้ออกมาบ้าง

ขั้นแรกเราอาจจะกล่าวคลุม ๆ ได้ขณะที่คนมีอาเวค จิตใจของคนอยู่ในสภาพปั่นป่วนตื่นเต้นและพฤติกรรมของคนไม่ดำเนินไปตามกระบวนปกติ เราจะเห็นเช่นนี้ว่าชัดเจนในพฤติกรรมที่เกิดจากอาเวคบางอันเช่นความกลัวความโกรธอย่างรุนแรง ขณะที่คนโกรธหรือกลัวหน้าตาท่าทางผิดไปจากปกติมาก ทั้งการเปลี่ยนแปลงทางสรีรวิทยาของร่างกายก็มีมากระบบประสาทอัตโนมัติทำงานเกิดสมดุลย์ อแดรเนลีนขับออกแกลนด์และไหลเข้าผสมกับเลือด และมีการเปลี่ยนแปลงในการหายใจของปอด การสูบฉีดเลือดของหัวใจน้ำย่อยของอาหารไม่ออก งานของกระเพาะและลำไส้ไม่ปกติ ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีพฤติกรรมอื่นที่เป็นวาทะหรือท่าทางอันคนอื่นอาจ

เห็นได้ เช่น การสับสน การด่าว่า การครวญ ขอร้อง การพนมมือไหว้ การสั่นกำปั้น ฯลฯ คนที่มี
 อาเวคก็จะรายงานได้ว่า เขาารู้สึกอกสั่นขวัญหาย ใจเต้น วาบหวิว ประหนึ่งจิตใจจะแตกทำลาย
 ลงแต่อาเวคบางชนิดอยู่ในสภาพตื่นเต้นปั่นป่วนอย่างเห็นได้ชัดเจน เช่น ความรักเด็ก ความโล่ง
 ใจ ความปลาบปลื้ม ฯลฯ

ขณะที่คนมีอาเวคเช่นนี้จะมีอาการเปลี่ยนแปลงในท่าทางและทางสรีรวิทยาทางร่างกาย
 เช่นเดียวกัน อาการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ซ้ำซึ่งแต่ไม่เด่นชัดเกินปกติมากเท่ากับอาการ
 เปลี่ยนแปลงในเมื่อคนมีอาเวคโกรธหรือ กลัว ตัวคนผู้มีอาเวคก็รู้สึกว่ามีพฤติกรรมทั่ว ๆ ไปขัด
 ขืนงกเงินผิดไปจากปกติ อย่างที่เกิดแก่พฤติกรรมที่เกิดจากอาเวคชนิดตื่นเต้นรุนแรง

ดังนั้นเราจะเห็นว่าลักษณะสำคัญของอาเวค คือ การเปลี่ยนแปลงในสภาพของจิตและ
 ของพฤติกรรมจนจิตและพฤติกรรมมิได้อยู่อย่างสภาพปกติ

อาเวคแบ่งออกเป็น 2 ชนิด - โดยถือเอาความเปลี่ยนแปลงในสภาพจิตเป็นเกณฑ์ คือ

1. อาเวคที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างซาบซึ้ง (Emotion of Profound Disturbance) เช่น
 ความเห็นอกเห็นใจ ความรักเด็ก ความเศร้า ความเหงาหงอย ความเปลี่ยนแปลงชนิดนี้เป็นไป
 อย่างช้า ๆ แต่ซาบซาบไปทั่วร่างกาย และบางทีหนักหน่วงอยู่ในจิต พฤติกรรมที่เกิดคู่กับอาเวค
 ชนิดนี้ไปค่อนข้างเฉื่อยชาเรียบร้อยไม่ขัดขืนงกเงิน

2. อาเวคที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างตื่นเต้นรุนแรง เช่น ความกลัว ความตื่นเต้น (เช่นที่
 เกิดจากการดูกีฬา ฯลฯ) ความเปลี่ยนแปลงเป็นไปอย่างรวดเร็วรุนแรงประดุจพายุ จิตใจ
 สั่นสะเทือน วาบหวิวไปทั่วร่างกายพฤติกรรมที่เกิดคู่กับอาเวคชนิดนี้มีอาการรวดเร็วสั้นระริก โฝง
 ผาง พรวดพราด ไม่ราบรื่น หรือบางทีตัวแข็งตึงไม่กระตุกกระตักเลย ในส่วนที่เป็นการประสบ
 ภายใน (Subjective Experience) เราได้จากผู้มีอาเวคได้ดีกว่าวัดได้ด้วยเครื่องมือสำเร็จใด ๆ ส่วน
 การเปลี่ยนแปลงอื่น ๆ ในใบหน้าท่าทางก็ดี เราวัดได้ดีโดยอาศัยความช่วยเหลือของเครื่องมือ
 สำเร็จ

สิ่งเร้าที่เร้าให้เกิดอาเวค อาจเป็น

ก. วัตถุ สภาวะหรือเหตุการณ์ภายนอกใด ๆ ก็ได้ทั้งสิ้น

ข. การเปลี่ยนแปลงทางเคมีในร่างกาย หรือการเปลี่ยนแปลงในระบบประสาท เช่น
 ความหิว ความกระหาย ความเจ็บ ฯลฯ

ค. พิชาน ที่เกิดขึ้นจากการนึกคิดเช่นความจำ ความไม่ใฝ่ฝันจินตนาการ ความมุงหวัง ฯลฯ

สภาวะทางเสรีวิทยาของร่างกายเป็นสิ่งช่วยให้ आवेคเกิดขึ้น หรือช่วยให้ आवेคบรรเทาลง หรือรุนแรงขึ้นได้เหมือนกัน เช่นคนบางคนได้ยินคำบางคำโดยปกติอาจจะไม่โกรธแต่ถ้ากำลังหิว หรือเหนื่อยอาจจะโกรธได้

บัดนี้ถ้าเราจะนิยาม आवेค เราจะต้องนึกถึงสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว และบางทีสิ่งอื่น ๆ ซึ่งเราไม่มีหลักฐานพอที่จะกล่าวให้ชัดเจนด้วย ดังนั้นคำนิยามที่จะให้สั้นหรือรัดกุมนั้นหาไม่ได้ง่าย ๆ ในกระบวนคำนิยามทั้งหลาย คำนิยามของ เดชีล (Daechill) รัดกุมที่สุดดังนี้

“ आवेคคือ จิตใจที่เกิดขึ้นในเมื่อสภาวะซ่าซ่าน (Stir) ภายในของอินทรีย์ (ซึ่งเกิดจากการเร้าของสิ่งเร้า) เข้ากระทำโดยทางอ้อม (โดยทางเส้นประสาท) หรือโดยทางตรง (โดยการเปลี่ยนแปลงทางเคมี) กับอวัยวะต่าง ๆ ของอินทรีย์จนเกิดปฏิกิริยา อันอาจจะเห็นได้ (ด้วยตาเปล่าหรือด้วยความช่วยเหลือของเครื่องมือสำเร็จ) พฤติกรรมที่เกิดขึ้นนี้อาจแข็งขัน และรวดเร็ว ขึ้นกว่าปกติหรือจะอ่อนปลวกเปื่อย และเฉื่อยชากว่าลงปกติใจก็ได้ ส่วนอินทรีย์จะรู้สึกในพิชาน และอาจรายงานเป็นภาษาที่แปลได้ว่าเขารู้สึกโกรธ สุข โกรธ แค้น กลัว สงสาร ฯลฯ เป็นต้น”

จากคำจำกัดความที่กล่าวมาแล้ว เราอาจจะพบว่า आवेค นั้นมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า “อารมณ์” ซึ่งเป็นนามธรรมและยากแก่การจะให้มีความหมายหรือคำจำกัดความทั้ง ๆ ที่บุคคลแต่ละบุคคลต่างก็มีอารมณ์และเคยแสดงอารมณ์กันมาทุกคนแต่ก็ไม่อาจให้คำตอบนี้แน่ชัดแต่พอที่จะสรุปได้ว่า

“อารมณ์ หมายถึง สภาวะความหวั่นไหวของร่างกาย เป็นความรู้สึกที่รุนแรงทำให้จิตใจปั่นป่วนและแสดงพฤติกรรมออกมาไม่เป็นไปตามพฤติกรรมที่แสดงออกมามากกว่าธรรมดา และมักควบคู่ไปกับความเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อ”

จิรวา เต็งไตรรัตน์(2550) กล่าวว่า ประสบการณ์อารมณ์ของแต่ละคนแตกต่างกันนั้นเป็นเพราะว่าเกิดจากการเรียนรู้ ซึ่งอาจจะเกิดแบบคลาสสิก การทดลองของ Watson และ Raynor กับ Albert ที่ทำให้กลัวสิ่งเร้าใหม่ได้ ความชอบอย่างใดอย่างหนึ่งก็เป็นแบบเดียวกัน เนื่องจากการเรียนรู้ในวัยเด็กทำให้เด็กมีปฏิกิริยาอารมณ์รุนแรงไม่ว่าจะเกิดกับวัตถุหรือเหตุการณ์ในสภาพแวดล้อมต่างๆ ยังมีเรื่องของกระบวนการรู้คิดที่จะมาช่วยที่จะมาช่วยตัดสินประสบการณ์ อารมณ์ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงจากคนหนึ่งไปยังอีกคนหนึ่ง ทั้งนี้เป็นเพราะว่าเกิดการเห็นความสัมพันธ์ ซึ่งเขาสามารถจำระยะยาวได้ และเป็นการวางรากฐานให้เกิดพฤติกรรมใหม่ด้วย

พฤติกรรมที่เกิดขึ้นพร้อมกับอารมณ์ยังแสดงความแตกต่างกัน เช่นคนที่เล่นโป๊กเกอร์ก็จะต้องแสดงหน้าตาย แต่บางคนก็สามารถซ่อนความรู้สึกได้ดี การแสดงอารมณ์ก็จะแปรเปลี่ยนใน

แต่ละวัฒนธรรม และในแต่ละวัฒนธรรมก็ได้สอนการแสดงอารมณ์กับสมาชิกด้วย ตัวอย่างเช่น อินเดียแดง ผ่านวาฮาโฮ หรืออปาเช่ เวลาโกรธจะไม่ทำเสียงสูงแต่จะทำเสียงต่ำ เป็นต้น

จิรภา เต็งไตรรัตน์(2550)เรามักจะพบว่าคนเราแสดงออกมาเกินเหตุแม้ว่าจะเป็นเรื่องน้อยในชีวิตก็ตาม บางคนก็จะไม่แสดงแม้ว่าจะเกิดอารมณ์รุนแรงขึ้น ตัวอย่างเช่น คนหนึ่งกระเป๋าสตางค์หายก็แสดงอาการกลัวใจไปหลายวัน ส่วนอีกคนหนึ่งรู้ว่าต้องผ่าตัดเขาก็ทำงานได้ปกติโดยไม่แสดงความรู้สึกตกใจ ความแตกต่างนี้จะพบว่ามีมาตั้งแต่เด็กยังคงอยู่เป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพ

บางคนก็ต้องการแสวงหาความแปลกใหม่ในชีวิต ทำให้เขาต้องมีพฤติกรรมที่เขาต้องการและมีชีวิตที่ซับซ้อนมากกว่าคนปกติทั่วไป (Zukerman,1983) บางคนก็มีการตอบสนองต่อเหตุการณ์แบบรุนแรงไม่ว่าเหตุการณ์นั้นจะเป็นทางบวกหรือทางลบ (Larsen และ Diener,1987)

เราจะพบว่าบางคนมีประสบการณ์อารมณ์ไม่ดี ซึ่งจะอยู่กับเขาเรื่อยๆหนึ่งนานกว่าประสบการณ์ทางอารมณ์ที่ดี มีการศึกษาหนึ่งกับนักเรียนว่าเหตุการณ์อะไรที่เกิดขึ้นครั้งหลังสุดไม่ว่าจะเป็นเรื่องดีหรือไม่ดี นักเรียนจะตอบว่าเป็นเหตุการณ์ในทางลบมากกว่า จากการรายงานพบว่าคำตอบเหตุการณ์ในทางลบจะเป็น 2 เท่ามากกว่าอารมณ์ทางบวก

(Scherer และ Tannenbaum,1986)

1.2 ประเภทของอารมณ์

นักจิตวิทยาได้แบ่งอารมณ์ที่สำคัญ ๆ และมีอิทธิพลต่อ มนุษย์ออกเป็น 3 ประเภทคือ (อารี พันธุ์ณี,2534)

1. อารมณ์กลัว
2. อารมณ์โกรธ
3. อารมณ์รัก

อารมณ์กลัว (Fear, Miller, 1948) นักจิตวิทยาเชื่อว่าอารมณ์กลัว สามารถที่จะปลูกฝังให้เกิดขึ้นได้ และถ้าความกลัวนี้ได้สะสมไว้นานและมาก จะทำให้กลายเป็นคนที่มีความกลัวโดยไม่มีเหตุผล (Phobia) เช่น กลัวความสูง กลัวเชื้อโรค กลัวฝุ่นละออง เป็นต้น นอกจากนี้อารมณ์กลัวจะก่อให้เกิดอารมณ์อื่นเกิดขึ้นได้ เช่น อารมณ์วิตกกังวล ซึ่งเป็นลักษณะของความกลัวต่อสิ่งที่ยังไม่ได้เกิดขึ้น เป็นความรู้สึกกังวลไปเองล่วงหน้า นอกจากนี้อารมณ์ทั้ง 3 ชนิด คือ อารมณ์กลัว อารมณ์รัก และอารมณ์โกรธ อาจผสมรวมตัวกันเป็นอารมณ์ต่าง ๆ อีกมากมาย เช่น อารมณ์ริษยา ซึ่งเกิดจากความรู้สึกไม่มั่นคง มีอารมณ์กลัวร่วมกับอารมณ์รัก นั่นก็คือ กลัวที่จะสูญเสียความรักแก่คู่แข่งนั่นเอง

สาเหตุที่ทำให้คนเราเกิดอารมณ์ต่าง ๆ นั้น เป็นผลจากการที่บุคคลได้เกิดการเรียนรู้ตั้งแต่แรกเกิด เช่น วิธีการอบรมเลี้ยงดูตั้งแต่เล็ก ๆ ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมรอบตนเอง และ

ก่อให้เกิดอารมณ์ เช่น เด็กที่อยู่แต่ในครอบครัวที่บิดา มารดาทะเลาะกันเป็นประจำและเมื่อทะเลาะกันทีไร จะต้องทำร้ายซึ่งกันและกัน แน่นนอนทีเดียว เด็กจะมีอารมณ์กลัวเกิดขึ้นเสมอเช่นกัน นอกจากนี้ยังมีสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลทำให้บุคคลมีอารมณ์แตกต่างกัน ได้แก่ การศึกษาอบรมจากบ้าน โรงเรียน สภาพของท้องถิ่นหรือสังคมที่เด็กอาศัยอยู่ วัฒนธรรมขนบธรรมเนียม ฐานะ เศรษฐกิจและสังคมตลอดจนสื่อมวลชนต่าง ๆ เป็นต้น

อารมณ์โกรธ เฟรชแบ็ค และซิงเกอร์ (Feshback & Singer, 1971) ได้ศึกษาการดูหนังทีวี ที่มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับความรุนแรงก้าวร้าวเป็นเวลา 6 สัปดาห์ ในหมู่เด็กอายุ 9-15 ปี โดยกลุ่มที่ 1 ให้ดูรายการที่ตัวแสดงใช้ความรุนแรง เช่น พวกแก๊ง FBI ส่วนกลุ่มที่ 2 ให้ดูรายการที่ไม่มีเนื้อเรื่องที่รุนแรง เช่น ภาพยนตร์ตลก รายการโชว์ ผลการวิจัยปรากฏว่า เด็กกลุ่มหนึ่งมีพฤติกรรมก้าวร้าวขึ้น มีอารมณ์รุนแรง มีการทะเลาะโต้แย้งกันอย่างเกิดตะโร ด้วยความโกรธถึง 859 ครั้ง ในขณะที่เด็กกลุ่มกลุ่ม 2 มีการทะเลาะกัน 456 ครั้ง

มิสเชล (Mischel) ได้ศึกษาพบว่า เด็กที่ขาดพ่อแม่ และมาจากฐานะเศรษฐกิจสังคมชั้นต่ำ มักมีอารมณ์รุนแรง มักเลือกวิธีสนองความต้องการในลักษณะทันทีทันใด และแสดงออกอย่างรุนแรง ซึ่งลักษณะนี้พบได้ชัดมากในระยะเด็กอายุระหว่าง 8-9 ขวบ

สำหรับเครื่องมือที่ใช้วัดอารมณ์ของคนเรา ไม่มีเครื่องมือชนิดใดสามารถจะวัดโดยตรง นอกจากใช้เครื่องมือวัดแล้วมาแปลผลอีกครั้งหนึ่ง เช่น การใช้เครื่อง Biofeedback ก็ย่อมสามารถจะวัดได้ว่า ขณะที่วัดนั้นบุคคลนั้นมีความวิตกกังวลมากน้อยเพียงใด โดยสังเกตจากเข็มที่ชี้บนหน้าปัด ถ้าตัวเลขมีค่ามากแสดงว่ามีความวิตกกังวลสูง และถ้าตัวเลขมีค่าต่ำก็แสดงว่ามีความวิตกกังวลต่ำ เป็นต้น นอกจากนี้ในเรื่องของอารมณ์นั้น เรายังใช้แบบทดสอบทางจิตวิทยาวัดความแตกต่างของด้วยอารมณ์บุคคลได้

ความแตกต่างทางสังคม พฤติกรรมของแต่ละคนแตกต่างกัน นับตั้งแต่การรับประทานอาหาร ลักษณะการพูด การแต่งกาย บุคลิกภาพด้านสังคม เป็นต้น ทั้งนี้เพราะแต่ละบุคคลมาจากสังคมที่แตกต่าง หรือมาจากครอบครัวที่แตกต่างกัน วิธีการอบรมเลี้ยงดูที่แตกต่างกัน อาชีพของบิดามารดาที่แตกต่างกัน ฐานะเศรษฐกิจและสังคมที่แตกต่างกัน เช่น คนที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะเศรษฐกิจดี ร่ำรวย ย่อมจะมีโอกาสได้ศึกษาในระดับชั้นสูงกว่า คนที่มาจากครอบครัวยากจน คนที่มาจากครอบครัวที่บิดามารดามีอาชีพนักธุรกิจ ย่อมจะแตกต่างจากคนที่มาจากครอบครัวที่บิดามารดามีอาชีพเกษตรกรรมทำนา ทำไร่ เป็นต้น

เบลน และอับรัมส์ (Blane and Abrams, 1955) ศึกษาพบว่า เด็กอายุ 4 ขวบ จากสังคมชั้นกลางและชั้นต่ำ แสดงการตอบสนองต่อการระบายสีด้วยนิ้วมือที่แตกต่างกันมาก กล่าวคือเด็ก

ในชนชั้นกลางมีความวิตกกังวลต่อการละเลงสีไปรอบ ๆ มากกว่าเด็กในชนชั้นต่ำ ทั้งนี้เป็นเพราะเด็กสองชนชั้นมีความแตกต่างกันในขบวนการสังคม โดยเฉพาะในกรณีนี้ เนื่องจากจากเด็กชนชั้นกลางมีการฝึกการขับถ่ายที่เร็วเกินไปและเข้มงวดเกินไป

มิลเลอร์ และสวอนสัน (Miller และ Swanson, 1960) ได้ศึกษาพบว่าบิดามารดาในสังคมชั้นต่ำที่ทำงานหนัก จะใช้วิธีลงโทษบุตรมากกว่าบิดามารดาในสังคมชั้นกลาง ส่วนบิดามารดาชั้นกลางมักจะใช้วิธีการทางจิตวิทยาในการอบรมสั่งสอนบุตรมากกว่าการลงโทษในทันที

ฮาวิกเฮิสท์ โรบินสัน และดอร์ (Havinghurst, Robinson and Dorr, 1946) เซียร์ แมคคอบี และ เลอวิน (Sears, Maccoby and Levin, 1957) บรอน เฟนเบรอนเนอ (Bron-fenbrenner, 1958, 1961) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างชั้นสังคม คือ ชนชั้นกลาง กับชนชั้นใช้แรงงาน กับการอบรมเลี้ยงดูเด็ก สรุปผลได้ว่า มารดาชนชั้นใช้แรงงานมีความเข้มงวดกวดขันในเรื่องพฤติกรรมทางเพศ การฝึกขับถ่ายและการลงโทษ โดยตรงต่อพฤติกรรมก้าวร้าวของเด็กอย่างรุนแรงมากกว่ามารดาชนชั้นกลาง

ความแตกต่างทางเพศ หมายถึง ความแตกต่างในเรื่องต่าง ๆ ทางเพศชายและเพศหญิง ซึ่งวัฒนธรรมมีส่วนสำคัญในการกำหนดบทบาทของหญิงและชาย ให้แตกต่างกัน เช่น บางวัฒนธรรมถือว่า ชายเป็นช้างเท้าหน้า หญิงเป็นช้างเท้าหลัง หรือชายเป็นผู้นำ หญิงเป็นผู้ตาม เป็นต้น หรือในบางวัฒนธรรมเชื่อว่า ผู้ชายต้องเข้มแข็งอดทน อ่อนแอไม่ได้ ผู้หญิงเป็นผู้ที่อ่อนแอกว่า หรือผู้ชายมีโอกาสก้าวหน้าในหน้าที่การงานมากกว่าผู้หญิง เพราะในบางตำแหน่งไม่เปิดให้ผู้หญิงทำงานในระดับสูง ซึ่งสิ่งเหล่านี้ก็เป็นการแสดงให้เห็นความแตกต่างระหว่างเพศ โดยมีเรื่องของวัฒนธรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง

ชายและหญิงมีความแตกต่างกันหลายด้าน เช่น ในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เทอร์แมน และไทเลอร์ (Terman and Tyler, 1954) ศึกษาพบว่า หญิงมีความสามารถทางด้านภาษาอังกฤษ การเขียน และศิลปะ มากกว่าชาย ส่วนชายมีความสามารถทางด้านคณิตศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ มากกว่าผู้หญิง

ด้านอารมณ์ แมคคี (Mckee, 1962) ศึกษาพบว่า หญิงมีอารมณ์มั่นคงน้อยกว่าชาย แต่ชายมีพฤติกรรมก้าวร้าวมากกว่าหญิง (Oetzek, 1962)

ด้ายบุคลิกภาพ พาเทลและกอร์ดอน (Patet and Gordon, 1960) ศึกษาพบว่า เด็กหญิงมีแนวโน้มที่จะคล้อยตามผู้อื่น หรือถูกชักจูงได้ง่ายกว่าเด็กชาย ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ คิมเบอร์ (Kimber, 1974) และนอล (Noll, 1951) ที่ศึกษาพบว่า เด็กหญิงเลียนแบบบุคลิกภาพของผู้อื่นได้ง่ายกว่าเด็กชาย

ส่วนเบเนตต์ และโคเฮน (Bennett and Cohen, 1959) ได้สรุปเกี่ยวกับธรรมชาติของ ความแตกต่างระหว่างเพศชายและเพศหญิงไว้ดังนี้

1. เพศชายมีความคิดหนักแน่นมากกว่าความคิดของเพศหญิง
2. ชายมักคิดการล่วงหน้าถึงรางวัล และการลงโทษที่เป็นผลของความเหมาะสมและไม่เหมาะสมที่เกิดขึ้นกับตนเอง ในขณะที่เพศหญิงคิดคาดการณ์ล่วงหน้าเกี่ยวกับรางวัล และการลงโทษ ในฐานะเป็นผลของความเป็นมิตรหรือความเป็นศัตรูกันของ สิ่งแวดล้อม
3. เพศชายมักคิดถึงสิ่งที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จส่วนตัว ในขณะที่ สิ่งที่ยิ่งยวดนั้นเกี่ยวข้องกับความสำเร็จด้านความรักทางสังคมและมิตรภาพ มากกว่า

ความแตกต่างทางด้านอายุ หมายถึง ความแตกต่างของอายุหรือวัยของคนเรามีส่วน เกี่ยวข้อง และทำให้เกิดความแตกต่างในด้านประสบการณ์ ความรับผิดชอบ ความสนใจ ความ รอบรู้ความสามารถในการแก้ปัญหา ความคิด บุคลิกภาพและวุฒิภาวะด้านต่าง ๆ จากการศึกษ ของ ทอแรนซ์ (Tarrance, 1962) เรื่องความคิดละเอียดลออ ซึ่งเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งของ ความคิดสร้างสรรค์พบว่า อายุที่เพิ่มขึ้นของเด็กจะทำให้มีความคิดละเอียดลออ รอบคอบเพิ่ม มากขึ้น หรือในเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 มีความคิดละเอียดรอบคอบน้อยกว่าเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และ จากการศึกษานี้ของเยิร์ค (Yerk, 1921) เรื่องความแตกต่างทางอายุและสติปัญญาของเพศชายทุก ระดับตั้งแต่ 18-60 ปี โดยใช้คะแนนจากแบบทดสอบ Almy Alpha Test พบว่า ระดับสติปัญญา ของบุคคลอาจลดลงได้ตามระดับอายุที่เพิ่มขึ้น ดังตัวอย่าง

อายุ	คะแนนเฉลี่ย
ต่ำกว่า 20	150
21-24	146
25-30	143
.....
51-60	120

บรอน(Braun, 1959) ศึกษาเรื่องการรับรู้พบว่า บุคคลที่มีอายุมากขึ้นเพียงใดทำให้การรับรู้ ทางการเห็นความยาวของเส้น และภาพที่กำกวมยิ่งเกิดความผิดพลาดมากยิ่งขึ้น

ส่วนอีริสัน(Erison, 1950, 1959) ได้แบ่งพัฒนาการทางบุคลิกภาพของชีวิต โดยเน้นความแตกต่างของความสัมพันธ์ ระหว่างช่วงอายุของคนเรากับความต้องการด้านเจตคติและทักษะ และความต้องการด้านจิตใจไว้เป็น 8 ระยะ ด้วยกันดังนี้

ระยะที่ 1 ระยะแรกเกิด 1 ปี เป็นลักษณะของความเชื่อถือไว้ใจ กับไม่มีความเชื่อถือไว้ใจ

ระยะที่ 2 ระยะ 2-3 ปี เป็นลักษณะของความเป็นอิสระกับความละอาย ความสงสัย ไม่แน่ใจ

ระยะที่ 3 ระยะ 3-5 ปี เป็นลักษณะของความคิดริเริ่มกับความรู้สึกผิด

ระยะที่ 4 ระยะ 6 ปี วัยรุ่นเป็นลักษณะของความขยันหมั่นเพียรกับความรู้สึกด้อย

ระยะที่ 5 ระยะวัยรุ่น เป็นลักษณะของการทำความเข้าใจจักตนเองได้กับความสับสนไม่เข้าใจตนเอง

ระยะที่ 6 ระยะเริ่มเป็นผู้ใหญ่ เป็นลักษณะของความใกล้ชิดสนิทสนมและความเป็นปึกแผ่นกับความโดดเดี่ยวอ้างว้าง

ระยะที่ 7 ระยะผู้ใหญ่และผู้ใหญ่มกกลางคน เป็นลักษณะของการให้กำเนิดและเลี้ยงดูบุตรกับการหมกหมุ่นใฝ่ใจแต่ตนเอง

ระยะที่ 8 ระยะวัยชรา เป็นลักษณะของความมั่นคงสมบูรณ์ กับความหมดหวังทอดอาลัย

ความแตกต่างทางด้านสติปัญญา หมายถึง ความสามารถทางด้านระดับไอคิว หรือเกณฑ์ภาคเซาร์ชของบุคคลแตกต่างกัน คนเราแต่ละคนย่อมมีความสามารถในการทำสิ่งต่าง ๆ แตกต่างกัน เป็นต้นว่า ในเรื่อง การคิด การกระทำ ความจำ การแก้ปัญหา ความรวดเร็วในการรับรู้ การตอบโต้สถานการณ์ และการปฏิบัติตนต่อสภาพแวดล้อม ซึ่งลักษณะความแตกต่างดังกล่าว เป็นผลมาจากระดับสติปัญญาของบุคคลเป็นสำคัญ นักจิตวิทยาและนักการศึกษาได้ค้นคว้าพบว่า ระดับสติปัญญาของคนแตกต่างกัน ตั้งแต่ระดับสูง-ต่ำ ซึ่งมีผลทำให้เกิดความแตกต่างในด้านประสิทธิภาพของบุคคล

จากการศึกษาเรื่องพัฒนาการทางสติปัญญาของมหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย สรุปได้ว่า อัตราพัฒนาการทางสมองของบุคคลจะเจริญเติบโตเรื่อยไปจนถึงอายุ 20 ปี ต่อจากนั้นอัตราพัฒนาการทางสมองของบุคคลจะเริ่มลดระดับลง เมื่ออย่างเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ แต่ประสิทธิภาพของบุคคลจะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ตั้งแต่วัยแรกเกิดจนตาย และอัตราการเพิ่มของวัยเด็กมีมากกว่าวัยผู้ใหญ่

สติปัญญาของบุคคลสามารถจำแนกได้ดังนี้ จำเนียร ช่วงโชติ (จำเนียร ช่วงโชติ 2528) จำแนกออกเป็น

1. พวกที่เด่นทางปัญญาหรือฉลาดมาก

พวกที่เด่นทางปัญญา หมายถึง พวกที่มีไอคิวตั้งแต่ 130 ขึ้นไปมีชื่อเรียกดังนี้

- 1.1 เด็กที่มีพรสวรรค์ หมายถึง เด็กที่มีความสามารถเฉพาะอย่างในตัวโดยธรรมชาติ
- 1.2 เด็กอัจฉริยะ (Genius) หมายถึง เด็กที่มีความสามารถทางสติปัญญาแต่กำเนิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางประดิษฐ์คิดค้นเกี่ยวกับด้านศิลปะและวิทยาศาสตร์
- 1.3 เด็กเก่ง (Talent) หมายถึง เด็กที่มีความสามารถอยู่ในตัว และ ปรากฏออกมาให้เห็น ในทางใดทางหนึ่ง เช่น การกีฬา ดนตรี วาดเขียน เป็นต้น

2. พวกที่ด้อยทางปัญญา

พวกที่ด้อยทางปัญญา หมายถึง เด็กที่มีสติปัญญาต่ำกว่าปกติ ซึ่งพยอม อิงคตานุวัฒน์ (พยอม อิงคตานุวัฒน์ 2520) ได้จำแนกภาวะปัญญาอ่อนโดยอาศัยไอคิวเป็นหลักดังนี้

2.1 Borderline Mental Retardation มีไอคิว 68-85 อายุสมองประมาณ 10-12 ปี สามารถเรียนในชั้นเรียนพิเศษของกองการศึกษาพิเศษ กระทรวงศึกษาธิการได้จนจบประถม 4 สามารถหาเลี้ยงชีพ โดยประกอบอาชีพง่ายและรับผิดชอบน้อย ๆ ได้

2.2 Mild Mental Retardation มีไอคิว 52-67 อายุสมองประมาณ 10 ปี สามารถเรียนจบประถม 4 ได้ในชั้นเรียนพิเศษของโรงพยาบาลปัญญาอ่อน สามารถหาเลี้ยงชีพได้ ถ้าเป็นงานที่ไม่ต้องรับผิดชอบเลย การฝึกต้องอาศัยการทำซ้ำ ๆ จนเกิดความเคยชิน

2.3 Moderate Mental Retardation มีไอคิว 36-51 อายุสมองประมาณ 5-7 ปี มีความผิดปกติทางกาย มีความผิดปกติทางกล้ามเนื้อที่ติดกับกระดูก เรียนไม่ได้ เขียนได้บางคำ พูดได้ ช่วยตนเองติดต้อขออาหารได้ ฝึกฝนให้ช่วยตนเองในเรื่องขับถ่ายได้ ฝึกให้ป้องกันตนเองจากอันตรายธรรมดาได้

2.4 Severe Mental Retardation มีไอคิว 20-35 อายุสมองประมาณ 3-5 ปี พวกนี้มีความผิดปกติทางกายมาก สามารถฝึกให้ช่วยตนเอง โดยมีผู้ควบคุมได้บางอย่าง เช่น ล้างหน้า แปรงฟัน รับประทานอาหารเอง แต่ทำได้ไม่ดี ไม่รู้จักอาย ไม่รู้จักดูแลความสะอาดของตนเอง

1.3 ทฤษฎีการพัฒนาการทางอารมณ์

พรพนวิทย์ ศิริวรรณบุศย์(2551) กล่าวว่าอารมณ์ (Emotions) เป็นความคิดรวบยอดที่อธิบายได้ยาก นักจิตวิทยาได้ให้ความหมายของอารมณ์ว่าเป็นสภาพการเปลี่ยนแปลงของร่างกายและจิตใจ อันเนื่องมาจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้าและอินทรีย์ และการแสดงโต้ตอบนั้นเป็นไปตามสถานการณ์

อารมณ์แตกต่างกับความรู้สึก (feeling) ความรู้สึกนั้นจะเกิดขึ้นไม่รุนแรง บางครั้งก็เลื่อนหายไปแต่ถ้าความรู้สึกนั้นรุนแรงและแสดงออกผ่านอินทรีย์ ความรู้สึกนั้นก็กลายเป็นอารมณ์ และเมื่อคนเราเกิดอารมณ์จะเกิดการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายดังนี้

1. ความต้านทานต่อกระแสไฟฟ้าของผิวหนังเปลี่ยนแปลง
2. ความดันและปริมาตรของโลหิตที่ส่งไปเลี้ยงส่วนต่าง ๆ ของร่างกายเพิ่มขึ้น
3. จังหวะการเต้นของหัวใจแรงและเร็วขึ้น
4. การหายใจเข้า-ออกเร็วขึ้น ถี่ขึ้น
5. การขับน้ำลายออกน้อยลง ทำให้รู้สึกปากแห้ง คอแห้ง
6. ม่านตาหดตัวหรือขยายตัว
7. เกิดการขนลุก
8. การเคลื่อนไหว การบีบตัวของกระเพาะอาหารและลำไส้ผิดปกติ
9. กล้ามเนื้อมีการตึงเครียด เกร็ง หรือสั่น
10. ส่วนผสมของโลหิตเกิดการเปลี่ยนแปลง เช่น น้ำตาลในเลือดเพิ่มขึ้น เกิดสารเคมีต่าง ๆ ขึ้น

การรู้เอกลักษณ์ตนเองหรือการสับสนในเอกลักษณ์ตนเอง (Sense of Identity VS. Sense of Identity Diffusion) (อายุ 12-17 ปี)

ในวัย 12-17 ขวบนี้ ร่างกายของเด็กจะเจริญและมีวุฒิภาวะเข้าสู่วัยรุ่น มีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วจนเด็กไม่แน่ใจว่าจะเกิดอะไรขึ้น เขาต้องเปรียบเทียบกับคนอื่น ๆ เพื่อให้มั่นใจว่า เขาเป็นเหมือนเพื่อนซึ่งอีกสัปดาห์ได้สังเกตว่าบางสังคมได้มีการช่วยเหลือเด็กวัยนี้ให้มั่นใจมากขึ้นโดยมีการมีพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ต้อนรับเด็กวัยรุ่น

วุฒิภาวะในวัยนี้มีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ คือ

1. ตน 3 ลักษณะ (id, ego และ superego) สมดุลกันเพราะในวัยนี้เด็กได้เรียนรู้กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของสังคม ดังนั้น พฤติกรรมที่เด็กแสดงออกมาจึงเป็นผลของการประนีประนอมกันพร้อมกันระหว่างตนเบื้องต้นและตนในคุณธรรม

2. ร่างกายได้พัฒนาระบบอวัยวะเพศเต็มที่ ทำให้ตนเบื้องต้นต้องการมีกิจกรรมทางเพศ แต่ความต้องการนี้ไม่ขัดแย้งกับตนในคุณธรรม เพราะไม่ขัดต่อกฎเกณฑ์ของสังคม

ในวัยนี้ตนปัจจุบันมีหน้าที่สำคัญอย่างหนึ่งคือการเชื่อมประสบการณ์อดีตและอนาคตเข้าด้วยกัน นั่นคือ เป็นระยะทางการสร้างมาตรฐานของตนเอง พยายามแสวงหาความเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง

เด็กวัยรุ่นจะเห็นว่า การที่เขาเลียนแบบเอกลักษณ์ (identity) ตัวเองกับตนในอุดมคติ (ego ideal) หรือบุคคลที่เขานิยมคนใดคนหนึ่งไม่ใช่ตนเขาอย่างแท้จริง ฉะนั้น เขาก็จะค้นหาความเป็นตนเองอย่างแท้จริง ซึ่งโดยการทำที่ค่อย ๆ รวมผสมผสานสิ่งที่เขาเคยเลียนแบบมาแล้วในอดีต กลายเป็นเอกลักษณ์ประจำตัวของเขาซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะ

อีริกสันได้เปรียบเทียบระยะวัยรุ่นนี้ว่าคล้าย ๆ กันเป็นระยะที่เปิดโอกาสให้เด็กได้ทดลองบทบาทต่าง ๆ ก่อนที่จะเริ่มเป็นผู้ใหญ่อย่างจริงจัง (moratorium) ซึ่งสิ่งที่เด็กควรจรรู้จักทดลองปฏิบัติและปรับตัวก่อนก้าวเข้าสู่ผู้ใหญ่มีดังนี้

1. การรู้จักใช้เวลาว่างให้ถูกต้อง และมีประโยชน์ และจะต้องปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับกาลเวลา
2. สร้างความมั่นใจในตนเอง กล้าที่จะทำตามความสามารถของตนและกล้าเผชิญปัญหาและแก้ปัญหาให้ลุล่วงไปโดยไม่ปล่อยปัญหาให้ล่องลอยไป
3. ทดลองบทบาทต่าง ๆ ที่สังคมกำหนดให้
4. การทำงานต้องมีความหวังและตั้งระดับความสำเร็จในการทำงาน
5. พัฒนาบทบาทของเพศให้เหมาะสมตามกฎเกณฑ์และค่านิยมของสังคม
6. รู้จักการเป็นผู้นำหรือผู้ตาม
7. สร้างอุดมคติของตนเองและรู้จักพิจารณาเปรียบเทียบศึกษาอุดมคติของบุคคลอื่น

ทั้ง 7 ลักษณะนี้ ถ้าผู้ใกล้ชิดเด็กเปิดโอกาสให้เด็กอย่างเต็มที่ ทำให้เด็กมีโอกาสทดลองเพื่อหาประสบการณ์ ก็จะทำให้เด็กวัยรุ่นไม่มีปัญหา ปรับตัวได้สำเร็จ แต่ในทางตรงข้าม ถ้าผู้ใหญ่ไม่ให้ออกาสการพัฒนาเอกลักษณ์ของตนก็จะทำให้เด็กสับสนตัดสินใจไม่ถูกว่าจะเลือกแนวทางชีวิตของตนอย่างไร

ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างวัยรุ่นกับพ่อแม่ ในวัยรุ่นนี้พ่อแม่ไม่สามารถจะมีอิทธิพลเหนือเขาได้เพราะเด็กวัยรุ่นมีความคิดเปิดกว้างสำหรับสิ่งแปลกใหม่ เขาจะไม่ยึดถือกับคำสั่งสอนดั้งเดิมของพ่อแม่แต่จะเลียนแบบคนที่มีอุดมคติตรงกับเขา ในตอนนี้พ่อแม่ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้สอนค่านิยม ทศนคติต่าง ๆ อีก เพราะเขาต้องการทดลองด้วยตนเอง เด็กวัยรุ่นจะหันมาหาคนที่มีสภาพเหมือนตนเอง คือ เพื่อน ฉะนั้น ลักษณะของพ่อแม่ที่เด็กวัยรุ่นต้องการก็คือทำที่ที่แสดงการเป็นเพื่อนร่วมทุกข์ร่วมสุขและเข้าใจความต้องการของเขา

ความรู้สึกว่าตนมีเพื่อนหรือมีความรู้สึกอ้างอ้าง (Intimacy VS. Isolation) (อายุ 17-21 ปี)

หลังจากเด็กผ่านเข้าสู่วัยรุ่นแล้ว เด็กก็จะเริ่มเป็นสมาชิกที่มีส่วนรับผิดชอบกับสังคมอย่างเต็มที่และกำลังเป็นวัยรุ่นที่มุ่งหมายกับการทำงานและการอยู่ใกล้ชิดกับเพศตรงข้าม เพื่อเลือกหาคนที่คบได้อย่างสนิทสนม ซึ่งจะนำไปสู่ความผูกพันใกล้ชิดและการแต่งงาน ความสำเร็จของพัฒนาการวัยนี้ขึ้นอยู่กับความมั่นใจในตนเอง และพัฒนาการในระดับต้น ๆ ของเขาประสบความสำเร็จแค่ไหน ถ้าเขารู้จักตนเอง มั่นใจตนเองอย่างแท้จริง เขาก็จะสามารถที่จะให้ความใกล้ชิดสนิทสนมอย่างจริงจังกับบุคคลอื่นได้ ในตรงกันข้าม ถ้าเขาไม่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาขั้นต้น ๆ เขาจะไม่ไว้วางใจผู้อื่น ไม่มีความพอใจในตนเอง ปรับตัวเข้ากับผู้อื่นไม่ได้ ทำให้รู้สึกอ้างว้างและว่าเหว่

ความรู้สึกรับผิดชอบแทนผู้ใหญ่หรือความรู้สึกเฉื่อยชา (Generativity VS. Stagnation) (อายุ 22-40 ปี)

ในวัยนี้มนุษย์เริ่มมีความรับผิดชอบแบบผู้ใหญ่ คือ การแต่งงานและเป็นบิดามารดา นอกจากจะมีความรับผิดชอบในตนเองแล้ว ยังต้องรับผิดชอบต่อบุคคลอื่นด้วย โดยเฉพาะคือลูก ต้องมีความรับผิดชอบที่จะอบรมเลี้ยงดูบุตรหลานให้มีความสุข ประสบความสำเร็จในชีวิต บุคคลที่ได้รับความสำเร็จในหารพัฒนาขั้นต้น ๆ มาก่อนจะรู้จักบทบาทหน้าที่ของตน รู้สึกรับผิดชอบและพอใจในฐานะและชีวิตของตน แต่ถ้าบุคคลใดไม่ประสบความสำเร็จในชีวิตก็จะทำให้ขาดความไว้วางใจใคร รู้สึกว่าตนเองไม่มีความสามารถ มีปมด้อย ไม่ยุ่งเกี่ยวกับใคร ไม่มีความรับผิดชอบต่อตนเองหรือสังคม ทำให้กลายเป็นคนเฉื่อยชา และขาดความกระตือรือร้นในการสร้างหลักฐานให้กับตนเองและครอบครัว

ความรู้สึกมั่นคงและความรู้สึกท้อถอย (Ego Integrity VS. Despair) (อายุ 40 ปีขึ้นไป)

ในวัยนี้เป็นวัยที่บุคคลควรได้รับความสำเร็จในชีวิตขั้นสูงสุด ถ้าเขาเป็นผู้ที่มีการพัฒนาการทางบุคลิกภาพดีเรื่อย ๆ มา เขาก็จะประสบความสำเร็จในวัยนี้ เขาจะยอมรับความจริงในวัยที่เปลี่ยนแปลงไป มีความสุขในชีวิตที่เหลืออยู่ มีความสุขุม ยอมรับการแก่ การเจ็บ การตายที่จะเกิดขึ้น แต่ถ้าในพัฒนาการระดับต้น เขาไม่ประสบความสำเร็จเขาก็จะหมดหวัง ไม่พอใจในชีวิตที่ผ่านมา ไม่ยอมรับสภาพความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เกิดความคับข้องใจ และท้อสิ้นหวังท้อถอยในชีวิต อีริกสันได้ศึกษามหาเมะคานธีและเขาได้ยกคานธีเป็นบุคคลที่มีความสำเร็จในชีวิตบั้นปลาย

วุฒิภาวะเลิกติดผู้ใหญ่ (Ego Maturation Crisis : Desatellization)

เมื่อเด็กอายุ 8 ปีไปแล้ว เด็กต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงสภาพใหม่ ได้รับการกดดันให้มีความเป็นอิสระที่จะทำสิ่งใด ๆ ได้ตามความต้องการ ลักษณะของการติดผู้ใหญ่ (satellizing)

ก็จะต้องเปลี่ยนแปลงไป แต่อย่างไรก็ตาม พ่อแม่ก็จะมึบบทบาทต่อชีวิตอยู่ ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงการติดผู้ใหญ่จึงเลื่อนไปถึงตอนท้ายของวัยรุ่น

ลักษณะของตนมีวุฒิภาวะ

1. มีการลดลงของแรงจูงใจที่ทำให้ตนสุขสบาย (hedonistic motivation)
2. มีความคิดอิสระที่จะทำอะไรตามที่ต้องการมากขึ้น
3. มีความอดทนต่อความคับข้องใจมากขึ้น
4. มีความรับผิดชอบทางศีลธรรมมากยิ่งขึ้น
5. มีความทะเยอทะยานที่ใกล้เคียงความเป็นจริงมากยิ่งขึ้น
6. มีความสามารถในการวิจารณ์ตน (self-critical ability) มากยิ่งขึ้น เข้าใจคนอื่นได้ดี

ยิ่งขึ้น

ทำให้เกิดพฤติกรรมเลิกติดผู้อื่น 3 ประการ คือ

1. การเปลี่ยนคนคิด (resatellization) เด็กเลิกติดพ่อแม่แต่กลับติดเพื่อนหรือครูแทน หรือหันกลับไปพึ่งพาคนอื่นที่เขาเชื่อใจ

2. รู้สึกต้องการอิสระ รู้สึกว่าตนมีคุณค่า มีความสามารถ มีอำนาจ ทำให้ลักษณะการตามผู้อื่นหรือติดผู้อื่นลดลง

3. ได้มีประสบการณ์กับค่านิยมใหม่ ๆ ด้วยตนเองเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ความเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น จึงทำให้การติดผู้อื่นหรือตามผู้อื่นหรือตามผู้อื่นลดลง ทฤษฎีพัฒนาตน (ego) ของออสเชลนั้นเน้นถึงพัฒนาการของบุคลิกภาพ อันเป็นผลจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับบุคคลที่อยู่ใกล้ชิดเขาในแต่ละวันจึงถึงวุฒิภาวะสูงสุด

สุรางค์ ไคว้ตระกูล(2537) กล่าวว่า อารมณ์ของเด็กวัยรุ่น ค่อนข้างจะรุนแรงและเปลี่ยนแปลงง่าย ความตึงเครียดของอารมณ์เด็กวัยรุ่น บางครั้งจะเนื่องมาจากการปรับตัวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย ความไม่ชอบ หรือไม่พอใจในการเปลี่ยนแปลง พัฒนาการทางอารมณ์ของวัยรุ่น มีความสัมพันธ์กับพัฒนาการทางอารมณ์ทางร่างกาย ถ้าเด็กวัยรุ่นมีวุฒิภาวะเกี่ยวกับพัฒนาการทางร่างกายเร็ว ก็จะช่วยพัฒนาการทางอารมณ์และสังคมให้เร็วขึ้นด้วย

(Kagan, 1964) เนื่องจากวัยรุ่นเป็นวัยที่ค่อนข้างจะเอาตัวเองเป็นศูนย์กลางเหมือนวัยอนุบาล แต่แตกต่างกันโดยที่วัยอนุบาลไม่ได้คำนึงถึงว่าคนอื่นจะคิดอย่างไร ส่วนวัยรุ่นจะเป็นห่วงว่าคนอื่นจะคิดอย่างไร โดยเฉพาะเพื่อนร่วมวัย เด็กวัยรุ่นที่มีปัญหาเกี่ยวกับการปรับตัว มักจะมีปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพจิตคือ มักจะมีความรู้สึกซึมเศร้า (Depression) วัยรุ่นหญิงจะมีปัญหา

เกี่ยวกับรู้สึกซึมเศร้ามากกว่าวัยรุ่นชาย ความรู้สึกซึมเศร้าอาจจะเป็นเหตุให้วัยรุ่นมีปัญหาทางความประพฤติ เช่น ทดลองยาเสพติด และถ้ารุนแรงก็อาจถึงกับพยายามฆ่าตัวเอง

เพื่อนร่วมวัยมีความสำคัญต่อวัยรุ่นมาก วัยรุ่นมักจะคบเพื่อนที่มีความสนใจและมีค่านิยมร่วมกัน การคบเพื่อนของวัยรุ่นหญิงมักจะจริงจัง และมีเพื่อนสนิทที่จะปรับทุกข์สุขกันได้ ส่วนวัยรุ่นชายอาจจะเป็นเพื่อนที่ร่วมสนุก แต่มักจะไม่สนิทเหมือนกับวัยรุ่นหญิง (Fasteau. 1975) นอกจากนี้เด็กวัยรุ่นชายและหญิงจะมีเพื่อนเพศเดียวกันแล้ว เด็กวัยรุ่นเริ่มสนิทที่จะมีเพื่อนต่างเพศ การคบเพื่อนต่างเพศอาจจะมีหลายระดับ เป็นต้นว่า เป็นเพื่อนกับแบบคลเพื่อนเพศเดียวกัน หรืออาจจะชอบกันแบบคู่รัก มีความสัมพันธ์ที่ค่อนข้างจริงจัง

เด็กวัยรุ่นทั้งหญิงชายมีความต้องการที่จะทำอะไรทุกอย่างเหมือนเพื่อนร่วมวัย ตั้งแต่การแต่งตัว ความประพฤติ การใช้ภาษา รวมทั้งความเชื่อและค่านิยมการคบเพื่อนวัยนี้จึงมีความสำคัญมาก ผู้ปกครองควรจะพยายามที่จะให้คำแนะนำโดยชี้แจงให้เด็กวัยนี้คิดว่า การคบเพื่อนที่ดีมีความสำคัญอย่างไร พร้อมทั้งอธิบายอันตรายของการคบเพื่อนไม่ดี ทางโรงเรียนควรส่งเสริมกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กวัยนี้ได้ทำงานร่วมกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเรียนรู้บทบาทที่จะเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต

การพัฒนาของวัยรุ่น (อายุ 12-18)

1.สามารถสร้างความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมวัย ทั้งเพศเดียวกันและเพศตรงข้ามได้อย่างมีวุฒิภาวะหรือแบบผู้ใหญ่

2.สามารถที่จะแสดงบทบาททางสังคมได้เหมาะสมกับเพศของตน

3.ยอมรับการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและสามารถปรับตัวได้

4.มีความอิสระทางด้านจิตใจและอารมณ์จากพ่อแม่และผู้ใหญ่ที่ใกล้ชิด

5.เลือกและเตรียมตัวที่จะเลือกอาชีพในอนาคต

6.เตรียมตัวเพื่อการแต่งงานและมีครอบครัว

7.พัฒนาทักษะทางเชาว์ปัญญาและความคิดรวบยอดต่างๆ ที่จะเป็นสำหรับเป็นสมาชิกของชุมชนที่มีสมรรถภาพ

8.มีความต้องการที่จะแสดงพฤติกรรมที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม

งานพัฒนาการของวัยผู้ใหญ่ระยะต้น (อายุ 18-30)

1.เลือกคู่ครอง

2.เรียนรู้ที่จะมีชีวิตร่วมกันกับคู่ครอง (สามีหรือภรรยา)

3.เริ่มสร้างครอบครัว

4.อบรมเลี้ยงดูเด็ก

5. รู้จักจักภารกิจในครอบครัว
6. เริ่มการประกอบอาชีพ
7. เริ่มมีความรับผิดชอบในฐานะเป็นพลเมืองที่ดี
8. แสดงหากกลุ่มสังคมที่ตนจะเป็นสมาชิกได้โดยสนใจ
9. มีมาตรฐานทางจริยธรรม ค่านิยมที่ใช้เป็นหลังในความประพฤติ

จะเห็นว่างานพัฒนาการของวัยผู้ใหญ่ระยะต้นของฮาวิกเฮอร์ส ได้เน้นถึงการที่คนเราจะ เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมนั้น ตั้งแต่สมาชิกครอบครัวจนถึงชุมชน ที่ตนเป็นสมาชิก ไม่ได้ร่วมงาน พัฒนาการของผู้ที่เรียนต่อในวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัย ที่มีจุดประสงค์ที่จะหาความรู้ทางด้าน วิชาการ เพื่อจะประกอบอาชีพอย่างหนึ่งโดยเฉพาะได้ ฉะนั้น ผู้ที่จะนำทฤษฎีงานพัฒนาของ ฮาวิกเฮอร์สไปใช้ ควรจะได้ทำการศึกษาวิจัยที่จะให้มีรายการของงานพัฒนาการวัยต่างๆ เป็นต้น ว่างานพัฒนาการของวัยผู้ใหญ่ระยะต้นที่จะต้องมีการเตรียมอาชีพพิเศษต่างๆ ดังนั้นผู้ใช้ควรจะ ตระหนักถึงความคิดที่ว่า ฮาวิกเฮอร์ส ได้สร้างทฤษฎีงานวิชาการขึ้นใช้ในประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีวัฒนธรรมทางตะวันตก งานพัฒนาการบางอย่างอาจจะไม่เหมาะสม ผู้ใช้ควรพยายามปรับ งานพัฒนาการเข้ากับวัฒนธรรมไทยและความแตกต่างทางฐานะเศรษฐกิจของสังคมไทยด้วย เพื่อให้ เป็นประโยชน์อย่างแท้จริงในการปรับปรุงหลักสูตรและการเรียนการสอน

และจากการผลการศึกษาของเมเยอร์และสโลเวย์ (Mayer & Salovey, 1997, 49) พบว่า ชาวปัญญา สามารถทำนายความสำเร็จในการเรียนและการทำงานได้เพียง ร้อยละ 20 เท่านั้น แต่ ความฉลาดทางอารมณ์จะเป็นส่วนหนึ่งของความสามารถที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในชีวิตใน สัดส่วนร้อยละ 80 ในการสร้างความสุขและความสำเร็จ จากการศึกษาเพิ่มเติมพบว่า ความฉลาด ทางอารมณ์ มีความสำคัญและส่งผลต่อความสำเร็จในชีวิตเหนือกว่าชาวปัญญา ถึง 4 เท่าในการ ทำงานร่วมกับบุคคลอื่นๆ

ซึ่งสอดคล้องกับ วีรวัดณ์ บันนิตามัย (2542, 59) ที่กล่าวว่า ชาวอารมณ์มีหลาย องค์ประกอบร่วม ชาวอารมณ์เป็นผลมาจากการอบรมเลี้ยงดู ภาวะแวดล้อม วัฒนธรรม การเรียนรู้ การปลูกฝัง และ ฯลฯ ดังนั้น การพัฒนาชาวอารมณ์ของแต่ละบุคคลนั้น เป็นกระบวนการสร้างที่ ต้องใช้เวลาและการหล่อหลอมพัฒนาชาวอารมณ์ เป็นผลรวมจาก 4 ปัจจัย ได้แก่ การกำหนด คุณค่าภายในตน การดูดซึมซับ การปรับตัว การขัดเกลานิสัยทางสังคม และการแสดงออกใน ปรากฏการณ์ที่กรมสุขภาพจิต (2543, 30-32) ให้แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมชาวอารมณ์ไว้ว่า การ จะให้เกิดผลการพัฒนาชาวอารมณ์อย่างแท้จริงต้องอาศัยความมุ่งมั่น ความอดทน ตั้งใจจริงที่จะ

สร้างอารมณ์ที่ดีแก่ตนเองและผู้อื่น หากเป็นการส่งเสริมเชาว์อารมณ์ ในช่วงระยะเวลาสั้นๆ จึงไม่เห็นความเปลี่ยนแปลงเชาว์อารมณ์ของผู้เรียนชัดเจนนัก

อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่า ในการส่งเสริมเชาว์อารมณ์นั้น จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยแวดล้อมหลายอย่างและทำได้ยากกว่าการส่งเสริมด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเนื่องจากเชาว์อารมณ์เป็นคุณลักษณะด้านความรู้สึก จึงจำเป็นต้องใช้ระยะเวลาในการส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง ต้องอาศัยความมุ่งมั่นอดทน ตั้งใจจริงในการสร้างอารมณ์และจัดการกับอารมณ์ของตนเองอย่างมีประสิทธิภาพทั้งต่อตนเองและต่อผู้อื่นในขณะที่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนนั้น สามารถส่งเสริมให้เห็นผลได้อย่างชัดเจนในระยะเวลาไม่นานนัก (ทศพร ประเสริฐสุข, 2542,34)

สกีลส์และไค (Skeels and Day,1997) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับอารมณ์และพัฒนาการทางสติปัญญา ให้เด็ก 2 คน อายุ 13 เดือน วัด IQ ได้ 46 อีกคนหนึ่งอายุ 16 เดือน มี IQ 35 ทั้งคู่เป็นเด็กกำพร้าและถูกส่งตัวมายังสถานเลี้ยงเด็กปัญญาอ่อน โดยมีหญิงปัญญาอ่อนเป็นคนเลี้ยงดูทำหน้าที่แทนแม่ให้แก่เด็กทั้งสอง อีก 6 เดือนต่อมาได้ทำการทดสอบเกี่ยวกับพฤติกรรมทั่ว ๆ ไปของเด็ก ปรากฏว่าการตอบสนองมีการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัดจากลักษณะไม่ยินดียินร้ายในตอนต้นมาเป็นลักษณะมีชีวิตจิตใจและที่สำคัญคือ IQ ของเด็กทั้งคู่ได้เพิ่มขึ้น 31 คะแนน และ 52 คะแนนตามลำดับ

การศึกษาของสกีลส์และไคก่อให้เกิดความสนใจในเรื่องความฉลาดที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก นักจิตวิทยารุ่นต่อมาได้ศึกษาเด็กกำพร้ากลุ่มที่ 1 จำนวน 15 อายุระหว่าง 7 เดือน ถึง 30 เดือน และมี IQ ตั้งแต่ 36-89 (เฉลี่ย = 64) เด็กเหล่านี้ถูกย้ายมาจากสถานเลี้ยงเด็กกำพร้าให้มาอยู่ในความดูแลของเด็กปัญญาอ่อนที่ทำหน้าที่เป็นเสมือนมารดาให้ หลังจากนั้นก็นำเด็กเหล่านี้มาทดสอบใหม่ ปรากฏว่า เด็กแต่ละคนมีความเปลี่ยนแปลงทางด้านสติปัญญาอย่างน่าสังเกต คือ ระดับความฉลาดได้เพิ่มขึ้นจาก 7 คะแนนไปจนถึง 58 คะแนน มีเพียง 4 คน ในจำนวนนี้เท่านั้นที่ได้คะแนนเพิ่มไม่ถึง 20 คะแนน

ส่วนเด็กกำพร้ากลุ่มที่ 2 จำนวน 12 คน ให้อยู่ในสถานกำพร้าเดิมนั้นมีอายุตั้งแต่ 12-22 เดือนและมี IQ ตั้งแต่ 50-103 (เฉลี่ย IQ = 87) เมื่อนำมาทดสอบอีกครั้งภายหลังปรากฏว่ามีเพียงคนเดียวที่ IQ เพิ่มขึ้น อีก 11 คน นั้น คะแนนความฉลาดได้ลดลงมามากบ้างน้อยบ้างตั้งแต่ 8 คะแนน ไปจนถึง 45 คะแนน

การทดลองดังกล่าวได้แสดงถึงข้อมูลการทางอารมณ์ที่มีผลต่อการพัฒนาส่วนอื่น ๆ ของร่างกายโดยตรง เด็กที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เขาเกิดความอบอุ่นใจ มีความรักความเอาใจใส่ แม้ผู้ที่ให้ความรักจะเป็นบุคคลปัญญาอ่อนก็ตาม เด็กก็ยังมี การตอบสนองอารมณ์ในทางที่ดี มีความสุข

เมื่อพัฒนาการทางอารมณ์ดีก็จะมีผลพลอยได้ถึงพัฒนาการทางด้านอื่นดีขึ้นด้วย ซึ่งต่อมาในยุคปัจจุบัน (2549) การศึกษาเกี่ยวกับความฉลาดทางอารมณ์เป็นที่สนใจอย่างแพร่หลาย จนมีการพัฒนาทฤษฎีความฉลาดทางอารมณ์ขึ้น ซึ่งข้อเท็จจริงความฉลาดทางอารมณ์ก็คือการสร้างวุฒิภาวะทางอารมณ์นั่นเอง

ความมุ่งหมายของการวิจัยคือ เพื่อศึกษาเกณฑ์ปกติในรูปคะแนนมาตรฐานและเพื่อแสดงภาคตัดขวางของคะแนนเฉลี่ยของลักษณะบุคลิกภาพของเด็กวัยรุ่นชายและหญิงในโรงเรียนราษฎร์สหศึกษาในจังหวัดพระนคร ในด้านต่อไปนี้คือ บุคลิกภาพทั่วไปการยอมรับตนเอง การยอมรับผู้อื่นความวิตกกังวล การเก็บตัว การแสดงออก และความต้องการ กลุ่มตัวอย่างมีจำนวน 1,000 คน เป็นชาย 500 คน หญิง 500 คน มีอายุในระหว่าง 13 ปีบริบูรณ์ ถึง 17 ปี 11 เดือน ซึ่งกำลังศึกษาอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 5 ในโรงเรียนราษฎร์สหศึกษาในจังหวัดพระนคร จำนวน 10 โรงเรียน เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วยแบบสำรวจบุคลิกภาพทั่วไป (California Psychological Inventory) แบบสอบถามการยอมรับตนเองและการยอมรับผู้อื่น (acceptance of self and others) แบบสอบถามความวิตกกังวล การเก็บตัว การแสดงออก และแบบสำรวจความต้องการ (Edwards Personal Professional Schedule) สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละลักษณะบุคลิกภาพ ผู้วิจัยหาคะแนนเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและคะแนนมาตรฐานในแต่ละเพศและเสนอผลการวิจัยในรูปของตารางและแผนภูมิภาคตัดขวางซึ่งผลการวิจัยปรากฏว่า

1. ได้เกณฑ์ปกติของลักษณะบุคลิกภาพของเด็กวัยรุ่นไทยอายุ 13-17 ปี ที่สำรวจจากแบบสำรวจดังกล่าวข้างต้น โดยมีค่าเฉลี่ยซึ่งคิดเป็นคะแนนมาตรฐานเท่ากับ 50 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 10

2. ได้ผลการวิจัยของภาคตัดขวางของลักษณะบุคลิกภาพของเด็กวัยรุ่นไทยทั้งชายและหญิงแต่ละช่วงอายุ ซึ่งอาจสรุปลักษณะบุคลิกภาพได้คือ เด็กวัยรุ่นชายและหญิงในช่วงอายุ 13 ปีมีแนวโน้มที่จะยอมรับตนเองและผู้อื่นค่อนข้างสูง มีความวิตกกังวลต่ำ เด็กวัยรุ่นชายมีลักษณะที่ชอบแสดงออกแต่เด็กวัยรุ่นหญิงค่อนข้างเก็บตัว ทั้ง 2 เพศมีความต้องการที่จะได้รับคำแนะนำจากผู้อื่น และมีปัญหาและความขัดแย้งภายในตัวเองอยู่ด้วย เด็กวัยรุ่นชายและหญิงในช่วงอายุ 14 ปีมีแนวโน้มที่จะมีการยอมรับตัวเองและผู้อื่นสูง ค่อนข้างเก็บตัว เด็กวัยรุ่นชายมีความวิตกกังวลสูง ส่วนเด็กวัยรุ่นหญิงมีความวิตกกังวลต่ำ ทั้ง 2 เพศไม่ค่อยเชื่อมั่นในตนเองและมีความสนใจในวงแคบ เด็กวัยรุ่นต้องการความเป็นอิสระมาก ส่วนเด็กวัยรุ่นหญิงต้องการความเป็นผู้ตามมากกว่าเป็นผู้นำ เด็กวัยรุ่นชายและหญิงในช่วงอายุ 15 ปีมีแนวโน้มที่จะมีการยอมรับตัวเอง

และผู้อื่นปานกลาง มีความวิตกกังวลและการเก็บตัวสูงค่อนข้างเจ้าอารมณ์ เปลี่ยนแปลงง่าย ไม่ค่อยเชื่อมั่นในตนเอง ทำงานกับผู้อื่นได้ดีพอสมควร เด็กวัยรุ่นชายและหญิงในช่วงอายุ 16 ปีมีแนวโน้มที่จะยอมรับตนเองค่อนข้างต่ำ และเด็กวัยรุ่นหญิงยอมรับผู้อื่นค่อนข้างสูง แต่เด็กวัยรุ่นชายยอมรับผู้อื่นต่ำมาก ทั้ง 2 เพศมีความวิตกกังวลค่อนข้างสูง และมีการแสดงออกมากกว่าเก็บตัว ชอบเข้าสังคม มีการตัดสินใจที่ดีและต้องการความมีอิสระ เด็กวัยรุ่นชายและหญิงอายุ 17 ปีมีแนวโน้มที่จะมีการยอมรับตนเองและผู้อื่นต่ำ มีความวิตกกังวลและการเก็บตัวอยู่ในระดับต่ำมาก ชอบเข้าสังคม มีการตัดสินใจที่ดีมาก มีความสนใจกว้างขวาง มีความต้องการที่จะเข้าใจตนเองและผู้อื่นอย่างลึกซึ้ง วัยรุ่นชายสนใจที่จะมีความสัมพันธ์ภาพอันดีกับผู้อื่น แต่ไม่มีใครที่จะสนใจเรื่องเพศนัก ส่วนวัยรุ่นหญิงต้องการมีอิสระแก่ตน ซึ่งบุคลิกภาพโดยทั่วไปของวัยรุ่นชายและหญิงในช่วงอายุนี้ว่าจะพัฒนาได้เป็นที่น่าพอใจ

1.4 องค์ประกอบที่ส่งผลให้บุคคลแตกต่างกัน

องค์ประกอบสำคัญที่ทำให้บุคคลแตกต่างกันก็ได้แก่

1. พันธุกรรม หมายถึงลักษณะต่าง ๆ ที่ถ่ายทอดจากบรรพบุรุษมาสู่ลูกหลาน โดยผ่านทางยีน พันธุกรรมเกี่ยวข้องกับกาถ่ายทอดที่ซับซ้อน ซึ่งการถ่ายทอดทางพันธุกรรมเกิดขึ้นเมื่อเชื้ออสุจิของพ่อเข้าผสมกับไข่ของแม่ มีผลทำให้เกิดปฏิสนธิหรือ เรียกว่า ไซโกต (Zygote) และในนิวเคลียสของไซโกตนี้เอง มีลักษณะการถ่ายทอดของแม่และพ่อมารวมกัน และเริ่มพัฒนาการของบุคคลต่อไป

2. สิ่งแวดล้อม หมายถึง ผลรวมของการกระตุ้นต่าง ๆ ที่บุคคลได้รับ ตั้งแต่เริ่มการมีชีวิตจนกระทั่งตาย และมีอิทธิพลทำให้บุคคลแตกต่างกัน สภาพแวดล้อม มีอยู่ดังนี้

2.1 สภาพแวดล้อมก่อนเกิด หมายถึง สภาพภายในมดลูกของแม่มีอิทธิพลสำคัญมากในการกำหนดพัฒนาการของแต่ละคน โดยปกติสภาพภายในมดลูกเป็นสภาพที่ดีสำหรับการพัฒนาการของทารก แต่อาจมีสารเคมีบางอย่างที่ไปทำให้โลหิตของแม่ผิดปกติหรือมีพิษ และมีผลต่อทารกในครรภ์ ทำให้พัฒนาการของเด็กผิดปกติไปได้ นอกจากนั้นสุขภาพของมารดา อาหารที่มารดารับประทาน ยาที่กินความเปลี่ยนแปลงทางชีวเคมีภายในร่างกายของมารดา รั้งสีที่ได้รับ ตลอดจนความผิดปกติของต่อมไร้ท่อ เป็นต้น

2.2 สภาพแวดล้อมหลังเกิด มีอิทธิพลและสำคัญมากต่อชีวิตของบุคคลมีขอบเขตกว้างขวางมาก เริ่มตั้งแต่บรรยากาศภายในบ้าน เช่น ความรัก การยอมรับความเอาใจใส่ในการเลี้ยงดู เจตคติของพ่อแม่ที่มีต่อลูก เป็นต้น นับว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งเมื่อเด็กเจริญเติบโตขึ้น ประสบการณ์ทางการศึกษาในโรงเรียน การเรียนรู้ทางสังคมของการอยู่ร่วมกับผู้อื่น

ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็กเป็นอันมาก

ชัยพร วิชชาวุธ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “มูลสารจิตวิทยา” (2525: 372-373) ถึงการพิจารณาอิทธิพลของพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อมที่มีต่อเชาว์ปัญญาว่า เราต้องแยกเชาว์ปัญญา A ออกจากเชาว์ปัญญา B ก่อน โดยคิดว่าเชาว์ปัญญา A จะปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดเป็นเชาว์ปัญญา B ซึ่งเป็นความสามารถที่เราพบในแต่ละคนขณะนี้ เชาว์ปัญญาจึงเป็นผลของทั้งพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม

จะเห็นได้ว่าสิ่งที่มีอิทธิพลต่อเชาว์ปัญญาของมนุษย์ คือ พันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม พัฒนาการทุกขั้นตอนความฉลาดของมนุษย์จะสะท้อนให้เห็นสิ่งที่บุคคลนั้นได้รับมาแต่กำเนิดร่วมกับสิ่งแวดล้อมรอบตัวบุคคลนั้น กล่าวคือ เมื่อเกิดเด็กจะมีความสามารถในตัวอยู่แล้วที่จะพัฒนาทางเชาว์ปัญญา แต่ความเจริญเติบโตทางสมองจะไปไกลมากหรือน้อยแค่ไหน ขึ้นอยู่กับโอกาสที่ได้รับจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบอื่น และประสบการณ์ที่เด็กได้รับในชีวิต อาจสรุปได้ว่าพันธุกรรมให้ศักยภาพ (Potentiality) แก่บุคคลแต่ละบุคคลจะพัฒนาไปได้ไกลแยะใดขึ้นอยู่กับโอกาสที่ได้รับอิทธิพลจากสภาพแวดล้อม ที่มีปฏิสัมพันธ์สิ่งกระตุ้นทางเชาว์ปัญญาในระยะแรกๆ ของชีวิตมีผลสำคัญอย่างยิ่งต่อเชาว์ปัญญาของบุคคลนั้นในระยะต่อมา เครื่องมือและแหล่งที่มาของสติปัญญาของบุคคลอยู่ที่การเติบโตทางประสาทสัมผัสต่างๆ สิ่งกระตุ้นและการสนับสนุนให้เด็กได้ใช้ประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสต่างๆ เหล่านี้ จะเป็นพื้นฐานที่แข็งแรงให้เด็กพัฒนาทางสมองสืบไป

สรุปได้ว่า สติปัญญาของบุคคลไม่ได้ขึ้นอยู่กับเพียงโครงสร้างของสมองที่บุคคลนั้นมีมาแต่กำเนิดเท่านั้น แต่ยังขึ้นอยู่กับหนทางที่ศักยภาพทางสมองของบุคคลนั้นจะได้รับการขยายให้ดีขึ้นทั้งขึ้นตามประสบการณ์และโอกาสที่บุคคลนั้นจะได้รับในเวลาต่อมาอีกด้วย

2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับวุฒิภาวะทางอารมณ์

2.1 ความหมายและความเป็นมาของวุฒิภาวะทางอารมณ์

สุชา จันทน์เอม (2540, หน้า 44) ได้อธิบายไว้ว่า คำว่าวุฒิภาวะ (Maturity) ตามทัศนะของคนทั่วไป หมายถึงภาวะที่บุคคลเจริญเติบโตโดยส่วนรวมทั้งตัว เจริญเติบโตเต็มที่ทั้งทางกายภาพและจิตภาพ คือ เป็นผู้ใหญ่เต็มตัวเหมือนผลไม้ที่สุกเต็มที่แล้ว ส่วนในทางจิตวิทยา มิได้หมายถึงการเจริญเต็มที่ เป็นผู้ใหญ่เต็มตัวแต่อย่างเดียว แต่บุคคลนั้นอาจจะมีวุฒิภาวะเมื่ออายุเท่าไรก็ได้ เมื่อการเจริญเติบโตในขั้นนั้นๆ เหมาะแก่พฤติกรรมที่จะกระทำ เช่น เด็กอายุ 7 เดือนพลิกตนเองได้ตามลำพัง 8 เดือนถึง 10 เดือน ค่อยๆ คืบคลานได้ 14 เดือน ยืนได้ 15 เดือน เดินเองได้ แต่ยังไม่มีความพอที่จะวิ่ง กระโดด ปีนขึ้นต้นไม้ได้อย่างผู้ใหญ่ เมื่อมีอายุสู่วัยหนุ่มสาวโดยปกติจะต้องมีวุฒิภาวะทุกด้าน ความเจริญทางร่างกาย จิตใจ และทางด้านอารมณ์เจริญเต็มที่แล้ว แต่ก็มีบุคคลที่ไม่เป็นไปตามปกติธรรมดา กล่าวคือเป็นหนุ่มเป็นสาวแล้วยังพึ่งตนเองไม่ได้ ตัดสินใจอะไรเองไม่ได้ ยังทำตัวเป็นเหมือนเด็กเล็ก คนประเภทนี้เป็นพวกที่ไม่มีวุฒิภาวะสมบูรณ์ อาจมาจากทางร่างหรือทางอารมณ์และจิตใจ บางคนอาจเป็นตลอดไปก็มี

อารี ตัณฑ์เจริญรัตน์ (2549, หน้า 2-3) ได้ให้ความหมายของ วุฒิภาวะหรือภาวะความเป็นผู้ใหญ่ว่า วุฒิภาวะ (Maturation) หมายถึงการเจริญเติบโตถึงขีดสุดในแต่ละระดับอายุ อันมีผลต่อการฝึกให้เกิดความสามารถหรือประสบการณ์อื่น ๆ วุฒิภาวะหรือการเรียนรู้มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เนื่องจากวุฒิภาวะเป็นเสมือนทุนที่จะต้องนำไปใช้ในการฝึกตนเองเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง แต่หากเด็กไม่เคยเห็นไม่มีประสบการณ์มาก่อนก็จะไม่เกิดการเรียนรู้ในการตอบสนองตามวัยที่สูงขึ้นได้ ดังที่เพียเจต์ (Piaget) กล่าวว่า วุฒิภาวะเป็นความพยายามทุกระดับของสิ่งที่มีชีวิตในการจัดระบบประสบการณ์เพื่อนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ การเรียนรู้เป็นการเพิ่มประสบการณ์ใหม่ๆ เข้าในระบบที่จัดไว้เท่านั้น

อาจกล่าวได้ว่า วุฒิภาวะทางร่างกาย (Maturation) นำไปสู่การเกิดอารมณ์สอดคล้องกับทฤษฎีเกี่ยวกับอารมณ์

อารี ตัณฑ์เจริญรัตน์ (2551, หน้า 296) ได้กล่าวถึงทฤษฎีอารมณ์ของเจมส์และของ ลางเง (Jame-Lange Theory) ไว้ว่า ทั้ง 2 ท่านเน้นว่า การเปลี่ยนแปลงทางร่างกายซึ่งนำไปสู่การเกิดอารมณ์ เช่น เราจะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งก่อน จึงจะเกิด ความกลัว ความโกรธขึ้น ภายหลังการกระทำที่เป็นเช่นนี้แล้ว อาจขัดกับสามัญสำนึกในตัวเรา แต่ก็อาจมีขึ้นได้ในบางโอกาส เช่น เรานั่งรถไป รถจะชนก็หักหลบจนตกถนน แล้วเราก็เกิดความตื่นเต้น เข้าอ๋อน หมดแรง

ภายหลังศรีเรื่อน แก้วกังวาน (2536, หน้า 188) กล่าวถึงบุคลิกภาพพัฒนา หรือเรื่องวุฒิภาวะว่า นักจิตวิทยาตั้งแต่กลางศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา ได้พยายามศึกษาและเน้นกระบวนการวิธีพัฒนาบุคลิกภาพพัฒนามากกว่าที่จะศึกษาวิเคราะห์หรืออธิบายบุคลิกภาพของคนผิดปกติและคนปกติ อัลล์พอร์ท ก็เช่นเดียวกัน สำหรับเขาแล้วบุคลิกภาพพัฒนา คือความมีวุฒิภาวะ (Maturity) ซึ่งเขาได้อธิบายคุณสมบัติของบุคคลที่มีบุคลิกภาพพัฒนา มีวุฒิภาวะไว้ 6 ประการดังจะนำมาเสนอ ดังนี้

1. มีปรัชญาชีวิตหรือค่านิยมของชีวิต ซึ่งทำให้บุคคลผู้นั้นใช้ชีวิตอย่างมุ่งมั่นบากบั่น มีจุดหมาย
2. มีจิตเพื่อบุคคลอื่นและเพื่อสังคมส่วนรวม สามารถร่วมสังสรรค์แบ่งปันความรู้ ความคิด ทุกข์สุขกับบุคคลในครอบครัว เพื่อนนอกวงงานและเพื่อนร่วมงาน รวมทั้งมีจิตใจเพื่อสังคมส่วนร่วม (Social concern)
3. สามารถสร้างไมตรีกับผู้อื่นได้ ไม่โอ้อวดหรือรู้สึกเป็นเจ้าของบุคคล วัตถุ ตำแหน่ง อย่างหลงใหล (Crippling Possessiveness) รู้จักเป็นผู้ให้ ผู้รับ และผู้รู้จักปลง
4. กล้าเผชิญกับทุกอย่างของชีวิตได้
5. มีอารมณ์ที่ไม่ขึ้นลงรวดเร็วและรุนแรง มีอารมณ์ขันมีความยืดหยุ่น
6. กล้าเผชิญและยอมรับทั้งความด้อยและความเด่นของตน ของบุคคลอื่น และสังคม คนที่เห็นตัวเองและคนอื่นด้อยหรือเด่นสุด ชั่วสุด หรือดีสุดคือคนที่ยังคิดแบบเด็ก ๆ

อัครเดช เขียมละออง (2553, เว็บไซต์) ได้ให้ความหมายของวุฒิภาวะว่า การบรรลุถึงขั้นเจริญเติบโตเต็มที่ ในระยะใด ระยะหนึ่ง และพร้อมที่จะประกอบกิจกรรมได้พอเหมาะกับวัย

ศรีเรื่อน แก้วกังวาน (2549, หน้า 28) อธิบายไว้ว่า วุฒิภาวะคือคุณสมบัติที่สำคัญต่อการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่น และเป็นรากฐานสำคัญสำหรับ สุขและความสำเร็จที่ยั่งยืน เรามักได้ยินคำว่าวุฒิภาวะทางอารมณ์ วุฒิภาวะในการดำรงชีวิต วุฒิภาวะในการตัดสินใจ วุฒิภาวะในความเป็นผู้นำ วุฒิภาวะในความเป็นผู้ใหญ่ ฯลฯ วุฒิภาวะหมายถึงอะไร บางคนอาจคิดว่าหมายถึงคนสูงอายุแต่เราทราบดีว่าไม่ใช่แน่นอน ผู้สูงอายุควรจะมีวุฒิภาวะในการแสดงออก ไม่ว่าจะ เป็นความคิดนำประสบการณ์ต่างๆ ที่ได้เรียนรู้ มาแล้วสร้างวุฒิภาวะให้กับตนเอง แต่น่าเสียดายที่มันไม่ได้เป็นเช่นนั้นเสมอไป

บุคลิกภาพประการหนึ่งที่แสดงออกถึงความเป็นผู้มีวุฒิภาวะคือ ความตระหนักในความรับผิดชอบ ผู้มีวุฒิภาวะเป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อสูงในทุกด้าน เช่น ความรับผิดชอบต่อหน้าที่

การทำงานที่ทำอยู่ความรับผิดชอบต่อชีวิตตนเองไม่ผลักระหน้าที่ที่เป็นของตนไปให้ผู้อื่น ความรับผิดชอบต่อสังคม ความรับผิดชอบต่อครอบครัว ความรับผิดชอบต่อความเป็นศาสนิก ฯลฯ ซึ่งในส่วนของการรับผิดชอบต่อความเป็นศาสนิกชน อัลล์พอร์ท (ศรีเรื่อน แก้วกังวาน, 2536, หน้า 189-190) ศาสนาทุกศาสนาทำให้มนุษย์มีจิตใจเข้มแข็ง ผ่อนปรนความตึงเครียดของชีวิต เป็นมรรควิธีหนึ่งในการพัฒนาวุฒิภาวะและบุคลิกภาพพัฒนา ช่วยลดความวิตกกังวลและความสิ้นหวังในชีวิต ทำให้มนุษย์ทำตัวรวมหน่วยกับธรรมชาติและจักรวาล เขามีความเห็นที่ แนวคิดจิตวิทยามีขีดจำกัดเครื่องมือทำธุรกิจส่วนตัวและส่วนสังคม เพราะไม่ใช่ความมุ่งหมายของศาสนาใดๆเลย

ศรีเรื่อน แก้วกังวาน (2549, หน้า 28 - 29) กล่าวถึงแนวคิดของอาร์โนลด์ เกเชลล์ ที่สำคัญประการหนึ่งของเขา คือ คำอธิบายเรื่องวุฒิภาวะใน “ทฤษฎีวิวุฒิภาวะ” จากการศึกษพบว่า พัฒนาการและการเรียนรู้เกิดขึ้นไม่ได้ ถ้าบุคคลยังไม่มีวุฒิภาวะในเรื่องนั้นๆ การพยายามสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ให้แก่เด็กที่ยังไม่มีวุฒิภาวะในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นการลงแรงและลงทุนที่สูญเปล่า เช่น เด็กแต่ละคนมี “ยีน” (gene) อันเป็นมรดกทางกรรมพันธุ์รับจากพ่อแม่เป็นปัจจัยแรกเริ่มในการสร้างลักษณะทางกายภาพและลักษณะอื่นๆ ด้วย ยีนมีความสำคัญต่อกระบวนการพัฒนาเพราะเป็นตัวตั้ง หมายถึงกำหนดโครงสร้างทางร่างกายให้เปลี่ยนแปลงไปต่างๆ ในร่างกาย จนบรรลุถึงความพร้อมที่จะเรียนรู้พฤติกรรมใหม่ๆ การบรรลุถึงความพร้อมนี้ เรียกว่า “วุฒิภาวะ” ถ้อยกันว่าภาวะนี้เป็นไปตามธรรมชาติไม่เกี่ยวกับการฝึกฝนเลย วุฒิภาวะมีประโยชน์ในการเตรียมความพร้อมที่จะรับการเรียนรู้ใหม่ๆ เช่น การเรียนเขียนหนังสือ สมองภาคที่ควบคุมการเขียนต้องบรรลุวุฒิภาวะที่สามารถบังคับกล้ามเนื้อแขน มือ และนิ้ว ให้จัดดินสอขีดเขียนลงไปได้ จุดที่ต้องการดินสอให้เคลื่อนที่ไปตามทิศทางที่ต้องการเป็นต้น

จงกล หงส์ศิริ และคณะ (2550, หน้า 7) วุฒิภาวะ คือความสามารถที่แสดงออกได้ซึ่งพฤติกรรมธรรมชาติตามช่วงอายุที่พึงควรจะแสดงออกได้ตามครรลองของสิ่งมีชีวิตที่เป็นไปเฉพาะตนนั่นเอง

สุณีย์ ธีรดากร (2526, หน้า 71, อ้างอิงใน จงกล หงส์ศิริ และคณะ, 2550, หน้า 7) ให้ความหมายว่าการบรรลุถึงขั้นการเจริญเติบโตเต็มที่ในระยะเวลาใดระยะหนึ่ง ปละพร้อมที่จะประกอบกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งได้พอเหมาะสมกับวัย เช่น จะเดินและพูดได้เมื่อร่างกายมีความพร้อม วุฒิภาวะในมนุษย์จะเจริญเติบโตเป็นขั้นๆ ตามลำดับวัยของธรรมชาติ และมีการกำหนดเวลาเป็นของตนเอง

สกล นิลวรรณ (2533, หน้า 65, อ้างอิงใน จงกล หงส์ศิริ และคณะ, 2550, หน้า 11)

คือความสามารถที่บุคคลแสดงสนองต่อสภาพการณ์ของชีวิตประจำวันในทางที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง อันผิดจากวิธีการที่เด็กจะพึงแสดงออกในสภาพการณ์อย่างเดียวกันกับที่เรียกว่าอารมณ์สงบเยือกเย็น (Emotional Static) เด็กๆ เมื่อเผชิญกับสถานการณ์ที่คุกคามต่อตนเองมักมีอารมณ์เครียด (Emotional Stress) แต่บุคคลที่บรรลุวุฒิภาวะแล้วแม้จะอยู่ในสถานการณ์ที่คุกคามต่อตนเองเช่นนั้นแสดงอารมณ์ที่สงบเยือกเย็น (Emotional Static) ออกมา

เกแซลล์เขายังเชื่อว่าการเรียนรู้ใหม่ๆ ของมนุษย์ไม่ใช่เฉพาะด้านรูปธรรมเท่านั้นที่ต้องอาศัยวุฒิภาวะทางกายเป็นฐานเบื้องต้น พัฒนาการและการเรียนรู้ด้านนามธรรมก็อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์เดียวกัน เช่น เด็กที่ไม่มีวุฒิภาวะทางสมองด้านการคิดเรื่องนามธรรม จะไม่สามารถเรียนคณิตศาสตร์ได้ เกแซลล์เชื่อว่าวุฒิภาวะมีขั้นตอนของการพัฒนาเป็นระเบียบแน่นอน ไม่มีการข้ามลำดับขั้น แนวคิดของเกแซลล์ให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมเป็นอันดับรอง ได้รับการโต้แย้งจากนักจิตวิทยาปัจจุบันบางกลุ่มว่า แม้เรื่องวุฒิภาวะมีความเป็นจริงอยู่มาก แต่อิทธิพลของวุฒิภาวะที่เหนือสิ่งแวดล้อมและการเรียนรู้นั้นเป็นไปได้จริงในระดับหนึ่งเท่านั้น มนุษย์สามารถจัดการกับสิ่งแวดล้อมเพื่อช่วยส่งเสริมวุฒิภาวะและพัฒนาการการเรียนรู้ รวมทั้งพัฒนาการด้านต่าง ๆ โดยเสริมอัตราความเร็วและคุณภาพของพัฒนาการโดยไม่จำเป็นต้องปล่อยให้พัฒนาการไปตามกระแสของวุฒิภาวะเพียงอย่างเดียว

เอียมศิริ วิวิธศิริ (2527, หน้า 33, อ้างอิงใน จงกล หงส์ศิริ และคณะ, 2551, หน้า 11) ยังได้สนับสนุนคำกล่าวของ ศรีเรือน แก้วกังวาน โดยให้ความหมายของ วุฒิภาวะว่า หมายถึง การบรรลุถึงขั้นสุดยอดของความเจริญของงานเต็มที่ในระยะใดระยะหนึ่ง และพร้อมที่จะประกอบกิจกรรมอย่างหนึ่งได้พอเหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะสามารถแยกพิจารณาได้ 2 ด้าน คือ วุฒิภาวะทางกาย (maturation) และวุฒิภาวะทางอารมณ์ (Emotional Intelligence)

วุฒิภาวะทางกาย (Maturation) คือความเจริญเติบโตทางกายจนบรรลุถึงความพร้อมที่จะทำงานตามหน้าที่ (Function) ให้สำเร็จเป็นพฤติกรรมใหม่ๆ ขึ้นได้ พฤติกรรมใหม่ที่เกิดขึ้นนั้น บางครั้งเป็นไปได้อัตโนมัติตามธรรมชาติแท้ๆ เช่นการถึบเตะ การกลับหัวของเด็กก่อนในครรภ์มารดา ส่วนพฤติกรรมขั้นสูงต้องอาศัยวุฒิภาวะทางอารมณ์ วุฒิภาวะทางอารมณ์ (Emotional Intelligence) อันได้แก่ การใช้อารมณ์ประกอบกับปัญญาหรือใช้ปัญญาในการพิจารณาอารมณ์ของบุคคลนั้นๆ แล้วจึงกระทำพฤติกรรมนั้นๆ ออกมา

อารี ตันท์เจริญรัตน์ (2551, หน้า 108) ยังได้กล่าวว่าบุคคลที่มีวุฒิภาวะทางอารมณ์จะมีคุณลักษณะดังนี้

1. ยอมรับความผิดที่ตนทำไปไม่เข้าข้างตนเอง

2. ยอมรับกฎเกณฑ์ของสังคม
3. ตัดสินใจเองได้
4. ยอมรับความเป็นอยู่ในปัจจุบันและมองอนาคตด้วยความหวัง
5. มีอารมณ์มั่นคง
6. เข้าใจผู้อื่น ไม่ยึดตนเองมากเกินไป
7. มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี
8. เป็นอิสระจากมารดาบิดา รับผิดชอบตัวเองได้
9. มีเหตุผล พึงเหตุผลจากคนอื่น

วุฒิภาวะหรือบุคลิกภาพวิถนะ

นักจิตวิทยาตั้งแต่กลางศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา ได้พยายามศึกษาและเน้นกระบวนการวิวัฒนาการบุคลิกภาพทางวิถนะ มากกว่าที่จะศึกษาวิเคราะห์อธิบายบุคลิกภาพของคนผิดปกติและปกติ อัลล์พอร์ทก็เช่นเดียวกัน สำหรับเขาและบุคลิกภาพวิถนะคือ ความมีวุฒิภาวะ (Maturity) ซึ่งเขาได้อธิบายคุณสมบัติของบุคคลที่มีบุคลิกภาพวิถนะมีวุฒิภาวะไว้ 6 ประการ ดังจะนำมาเสนอ ดังนี้

1. มีปรัชญาชีวิตหรือค่านิยมของชีวิต ซึ่งทำให้บุคคลผู้นั้นใช้ชีวิตอย่างมุ่งมั่นบากบั่นมีจุดหมาย

2. มีจิตเพื่อบุคคลอื่นและเพื่อสังคมส่วนรวม สามารถร่วมสังสรรค์แบ่งปันความรู้ความคิด ทุกข์สุขกับบุคคลในครอบครัว เพื่อนนอกวงงานและเพื่อนร่วมงาน รวมทั้งมีจิตใจเพื่อสังคมส่วนรวม (Social concern)

3. สามารถสร้างมิตรกับผู้อื่นได้ ไม่อิจฉาหรือรู้สึกเป็นเจ้าของของบุคคล วัตถุ ตำแหน่ง อย่างหลงใหล (Crippling possessiveness) รู้จักเป็นผู้ให้ ผู้รับ และรู้จักปลง

4. กล้าเผชิญกับความทุกข์ยากของชีวิตได้

5. มีอารมณ์ที่ไม่ขึ้นลงรวดเร็วและรุนแรง มีอารมณ์ขัน และมีความยืดหยุ่น

6. กล้าเผชิญและยอมรับทั้งความด้อยและความเด่นของตน ของบุคคลอื่น และของสังคม คนที่เห็นตัวเองและคนอื่นด้อยที่สุดหรือเด่นสุด ชั่วสุดหรือดีสุดคือคนที่ยังคิดแบบเด็ก ๆ

อัลล์พอร์ทกล่าวว่า ไม่มีมนุษย์คนใดจะมีวุฒิภาวะเต็มเปี่ยม แต่ละคนมีระดับวุฒิภาวะแตกต่างกันไป

พระมหาจำปา ชาลีเปรียม(2553, หน้า 7) กล่าวถึงวุฒิภาวะทางอารมณ์อาจเป็นที่สับสนของคนทั่วไปว่าจะเป็นอะไรกันแน่ระหว่าง IQ และ EQ คงจะไม่สามารถชี้ชัดลงไปได้ว่า คือไอคิว

หรืออีคิว แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นวุฒิภาวะก็คงเป็นวุฒิภาวะที่เป็นตัวเชื่อมระหว่าง ไอคิวกับอีคิวให้อยู่ในสมดุลที่สามารถเกิดขึ้นตั้งอยู่ดำเนินไปอย่างเป็นปกติและเป็นเลิศในการดำเนินชีวิต อันจะเป็นพลวัตที่จะขับเคลื่อนวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนได้อย่างสมดุลนั่นเอง หากจะกล่าวถึงอารมณ์กับวุฒิภาวะคงจะเน้นไปในทางอีคิว เพราะเป็นอารมณ์ความรู้สึก ที่เป็นภาวะหรือสภาพที่เจริญแล้ว

2.2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อวุฒิภาวะทางอารมณ์และความสำคัญของวุฒิภาวะทางอารมณ์

สัมพันธภาพในครอบครัวที่ดีบุคคลรู้จักตนเองเข้าใจผู้อื่น รู้จักจะรับจากผู้อื่นและรู้จักที่จะให้แกบุคคลอื่นในโอกาสที่สมควร อันเกิดจากสถาบันครอบครัว การอบรมเลี้ยงดู มีความอบอุ่น การได้รับความรักจากบุคคลอื่นและการที่จะรู้จักให้ความรักกับบุคคลอื่นตามสมควรแก่กาลและเวลาอันเหมาะสม กระทั่งโรงเรียนและที่ทำงานหรือสังคมสิ่งแวดล้อมเหล่านี้ ล้วนเป็นเหตุปัจจัยที่ทำให้บุคคลนั้นๆ มีความพร้อมในด้านวุฒิภาวะทางอารมณ์ ไม่ต่อต้านสังคม มีความเป็นผู้ใหญ่ในตนเอง

ซึ่งสอดคล้องกันกับ ศรีเรื่อน แก้วกังวาน (2536, หน้า 292-293) ได้กล่าวอธิบายไว้ว่า ผู้ที่รู้จักที่จะรักผู้อื่นและรู้จักที่จะให้ผู้อื่นรักตนเอง เรียกว่าเป็นผู้ที่มี Soul ที่แปลว่าจิต หรือวิญญาณ เมื่อผู้ใดรู้จักจิตใจของตนเองและผู้อื่น ก็จะสามารถมีความสุขในชีวิต จะเป็นผู้ที่มีความงามอันล้ำเลิศ จักมีชีวิตเป็นอมตะ มีเทพเจ้าแห่งความรักอยู่เคียงข้างเป็นคู่ขวัญ แยกกันไม่ได้ ด้วยเหตุที่ไซคีคู่กับเทพแห่งความรัก จึงขอให้ความหมายของคำว่า ความรัก ตามที่แอร์ริค ฟรอมม์ (Eirick Fromm) (ศรีเรื่อน แก้วกังวาน, 2536, หน้า 293) ได้อธิบายว่าความรักที่แก้ไขความอ้างว้างเดียวดาย คือความรักสร้างสรรค์ (Productive love) อันประกอบด้วย

- ความเชื่ออาทรต่อกันและกัน
- ความรับผิดชอบต่อกันและกัน
- ความนับถือซึ่งกันและกัน
- ความเข้าใจซึ่งกันและกัน

ความรักที่เป็นองค์ประกอบดังนี้ มิได้แคบอยู่เพียงมีอามิส คือ ความรู้สึกที่ได้จากแรงขับเคลื่อนระหว่างเพศคนเป็นคู่ๆ เท่านั้น ย่อมได้ความรักที่แผ่ไปได้ถึงเพื่อนมนุษย์ ทุกชาติ ทุกภาษา ทุกเพศ ทุกวัย และทุกระดับฐานะทางสังคมทางเศรษฐกิจทั่วหน้ากัน ผู้ใดได้รับความรัก ไม่ว่าจะรูปแบบใด ชื่อว่าไร้น้ำจิตน้ำใจ ไร้ความสุขและความงาม (ที่เห็นด้วยใจ) ถ้าไร้รักมาก ๆ อาจเป็นอันธพาล เป็นโรคประสาทและโรคจิตได้ในที่สุด

ศรีเรื่อน แก้วกังวาน (2536, หน้า 88) กล่าวถึงแนวคิดของแอร์ริค ฟรอมม์ (Erick Fromm) ไว้ว่า ทางแก้ความอ้างว้างมี 2 ทาง คือ

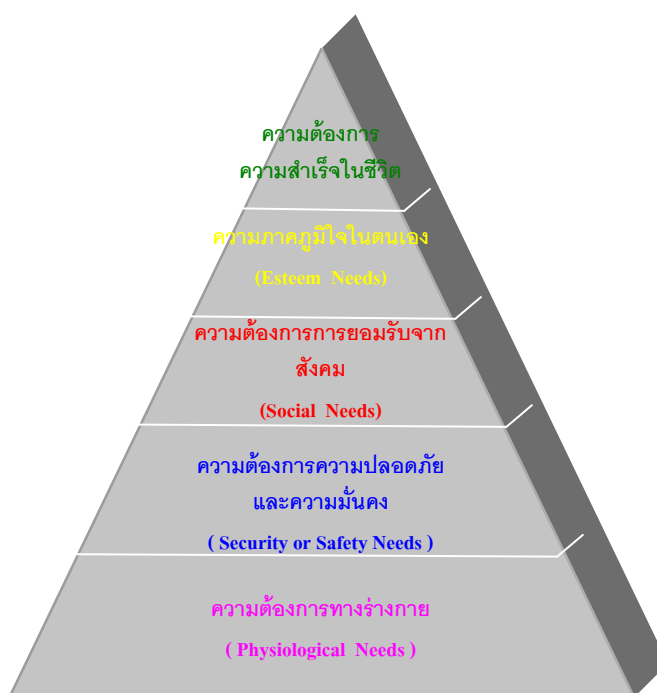
1. สร้างสัมพันธ์ภาพกับเพื่อนมนุษย์บนรากฐานความรักสร้างสรรค์ (Production Love) ได้แก่ - ความเชื่ออาทรต่อกันและกัน - ความรับผิดชอบต่อกันและกัน - ความนับถือซึ่งกันและกัน - ความเข้าใจซึ่งกันและกัน

2. ยอมอ่อนน้อมต่อผู้มีอิทธิพลในสังคมและทำตัวคล้อยตามสังคม

ฟรอมม์มีความเห็นว่า มนุษย์เราใช้เสรีภาพสร้างสังคมให้ดีขึ้นได้ตามนัยข้อเสนอข้อแรก ส่วนการแก้ความอ้างว้างตามข้อที่ 2 เขาเห็นว่าเป็นการเข้าสู่ความเป็นทาสแบบใหม่นั้นเอง ในหนังสือ *Escape from Freedom* ที่เขาเขียนใน ค.ศ. 1941 ในขณะนั้นลัทธิเผด็จการนาซีกำลังรุ่งโรจน์ เขาชี้ให้เห็นว่าลัทธิเผด็จการเบ็ดเสร็จนั้นถูกใจคนส่วนมาก เพราะลัทธินั้นเสนอจะให้ความมั่นคง (แก่ผู้รู้สึกอ้างว้าง) ในแนวใหม่ ฟรอมม์ได้กล่าวถึงแนวคิดของเขาไว้ดีกว่า ความรักตนเอง กับความรักผู้อื่นไม่แตกต่างกันเลย ผู้ที่รักตนเองเท่านั้น จึงจะรู้จักรักคนอื่นได้ และบุคคลผู้รักตนเองอาจจะสละแม้ชีวิตเมื่อถึงคราวจำเป็น แต่มีใ้เขาชีวิตมาทิ้งอย่างบ้าบิ่น หรือเห็นเป็นของไร้ค่า หรือเพียงเพื่อต้องการผลตอบแทน แต่ในสังคมแห่งการวางอำนาจทำให้เป็นการยากที่คนจะรักนับถือตนเองได้ เพราะแม้แต่ตนเองก็ปราศจากความเป็นไทเสียแล้ว

ศรีเรือน แก้วกังวาน (2536, หน้า 103-105) ได้กล่าวถึงแนวคิดของอับราฮัม มาสโลว์ (Abraham Maslow) ไว้ว่า การศึกษาเพื่อเข้าใจมนุษย์โดยทั่วไป ต้องศึกษาจากบุคคลที่มีสุขภาพจิตดี มีอารมณ์จิตใจและบุคลิกภาพมั่นคง หากศึกษาจากข้อมูลในคนที่มีบุคลิกภาพบกพร่องแฉ่ใดแฉ่หนึ่ง ซึ่งเท่ากับศึกษาจิตวิทยาพิการ (Crippled psychology) เขาแสดงทัศนะว่า ควรศึกษาจิตวิทยาจากบุคคลผู้มีสุขภาพจิตดีบุคลิกมั่นคง ประสบความสำเร็จและมีความสุขในชีวิต เพื่อค้นหาว่าคุณลักษณะของบุคลิกภาพที่ดีนั้นต้องมีองค์ประกอบอะไรบ้าง มีแนวทางพัฒนาอย่างไร เขายังได้จำแนกประเภทของความต้องการไว้ตามลำดับขั้นตอน Maslow ได้แบ่งความต้องการนี้ออกเป็น 5 กลุ่ม เรียงตามลำดับ ก่อนหลังจากความต้องการพื้นฐานไปสู่ ความต้องการอันสูงสุดของมนุษย์ดังนี้

1. ความต้องการพื้นฐานทางสรีรวิทยา (Physiological needs)
2. ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย (Security needs)
3. ความต้องการมีส่วนร่วมและความรัก (Belongingness and love needs)
4. ความต้องการศักดิ์ศรี ความภาคภูมิใจในตนเอง และผู้อื่น (Self – esteem and the esteem of others)
5. ความต้องการที่จะได้ทำเต็มความสามารถและเป็นตัวของตัวเอง (self – actualization, self – realization needs)

ภาพ 1 ลำดับชั้นแรงจูงใจของมาสโลว์

อับราฮัม มาสโลว์ ยังได้แสดงลักษณะของบุคคลที่เป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ (self – actualization, self – realization needs) ว่า ภาวะนี้เป็นลักษณะสูงสุด เป็นบุคลิกภาพที่เป็นอุดมคติ เพื่อถ่ายทอดคนทั่วไป มาสโลว์ได้เลือกคัดบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์โลกและประวัติศาสตร์อเมริกัน เช่น ลินคอล์น, เจฟเฟอร์สัน, ไอน์สไตน์, เป็นต้น ในที่สุดสรุปได้ว่าคุณสมบัติที่ทำให้บุคคลให้เป็น “มนุษย์โดยสมบูรณ์” มี 16 ประการดังนี้ คือ

1. รู้จักปรับตัวให้เข้ากับความเป็นจริง
2. ยอมรับตนเอง, บุคคลอื่นและกฎธรรมชาติตามสภาพที่เป็นจริง
3. มีความแน่วแน่มากเมื่อจะทำอะไร ก็ทำตามความรู้สึกอยากทำตามธรรมชาติ
4. แก้ปัญหาใดๆ โดยวางศูนย์กลางพิจารณาณที่ตัวปัญหาไม่วางศูนย์กลางไว้ที่

ตัวเอง

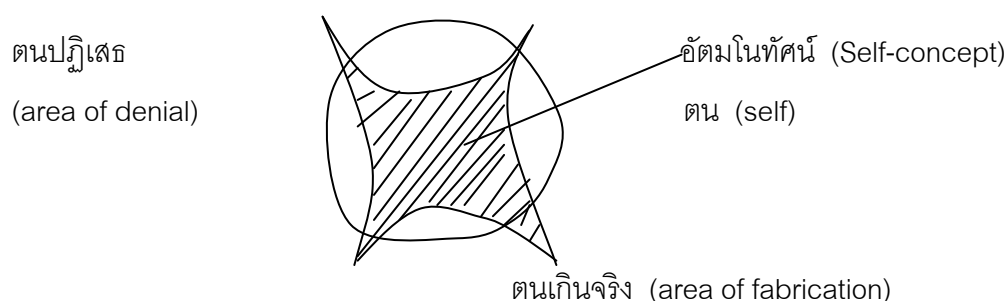
5. ไม่รู้สึกติดพันเกินไป ต้องการอยู่แต่ลำพังตัวเองบ้าง
6. เป็นตัวของตัวเองและรู้สึกอิสระ

7. ปลูกสร้างค่านิยมผู้คนและสรรพสิ่งต่าง ๆ ใหม่ ๆ ขึ้นเสมอไม่ยึดสิ่งซ้ำซาก จำเจ นำเปื้อน
8. คนเหล่านี้ส่วนมากมัก มีประสบการณ์ต่อสิ่งลึกลับลึกลับซึ่งหรือมีสภาพเป็นเชิงนามธรรม
9. ทำตัวสนิทชิดเชื้อกับมนุษยชาติทั้งหมด
10. สัมพันธภาพระหว่างเขา กับคนที่เขารักใคร่พอใจเป็นพิเศษบางคน เป็นอารมณ์ลึกลับ ไม่ใช่ผิวเผิน
11. ค่านิยมและเจตคติของเขาเป็นประชาธิปไตย
12. ไม่เอาวิธีการทำงานกับผลที่จะได้ในปลายทางของงานนั้นไปสับสนปะปนกัน
13. มีอารมณ์ขันในเรื่องที่คิดแล้วขัน ไม่ขบขันจากเรื่องโง่งม ๆ และล้อเลียนล่วงเกินผู้อื่น
14. มีขุมความคิดสร้างสรรค์ไม่จบไม่สิ้น
15. ต่อต้านต่อการยึดรูปแบบวิธีที่ขัดต่อความก้าวหน้า
16. นิยมทำตนเหนือสิ่งแวดลอม มากกว่าการกระทำเพียงเข้าปะทะระรานกับสิ่งเหล่านั้น

ศรีเรื่อน แก้วกังวาน (2536, หน้า 129-130) ได้กล่าวถึงแนวคิดของคาร์ล โรเจอร์ ไว้ว่า โรเจอร์ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความ “วัฒนธรรม” ของมนุษย์ไว้ว่า

1. มนุษย์มีธรรมชาติใฝ่ดี มีความปรารถนาพัฒนาตนเพื่อเป็นคนเต็มสมบูรณ์ตามศักยภาพเฉพาะตน คนใฝ่ต่ำไม่ใช่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติแต่เพราะสิ่งแวดล้อมทางสังคมชักนำทำให้มี ทำให้เป็น
2. เด็กที่พ่อแม่เลี้ยงดูด้วยความรักความเอาใจใส่อย่างบริสุทธิ์ใจจะทำให้เด็กพัฒนาตัวตนตามที่มองเห็น ตัวตนตามที่เป็นจริง และตัวตนตามอุดมคติ
3. ส่วนพ่อแม่เลี้ยงลูกแบบไม่คงเส้นคงวา ตั้งความมุ่งหวังกับลูกมากเกินไป เด็กจะมีความด้อยวัฒนธรรม จะพัฒนาไปในทางลบ
4. บุคคลที่มีบุคลิกภาพวัฒนธรรม คือบุคคลที่คอยสำรวจตนเองและวิพากษ์วิจารณ์ตนเอง โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับค่านิยมที่ตนเองยึดถืออยู่ และสามารถเปลี่ยนแปลงปรับปรุงบุคลิกภาพของตนไปสู่แบบแผนของบุคลิกภาพและค่านิยมที่ดีกว่า สูงส่งกว่า และมั่นคงกว่า
5. บุคคลที่สุขสบายทั้งกายและใจ คือบุคคลที่มีสติสำนึกตัวตนอยู่ตลอดเวลา การมีสติสำนึกตัวตน ไม่ได้เป็นสิ่งติดตัวมาแต่กำเนิด แต่เกิดจากการฝึกฝนอบรม ข้อเขียนของเขาในบั้นปลายชีวิต ได้เน้นความสำคัญของการฝึกฝนและพัฒนาสติ ความสำนึกตัวตน เขาเชื่อว่าความมีสติสำนึกตัวตนเป็นมรรควิธีที่จะนำไปสู่ความมั่นคงทางจิตใจ อารมณ์ และบุคลิกภาพอย่างแท้จริง

พรอนทิพย์ ศิริวรรณบุศย์ (2550, หน้า 197) ได้กล่าวไว้ว่า หากผู้สูงอายุยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามวุฒิภาวะ รู้ตัวและมีสติในการดำเนินชีวิต เพื่อให้ชีวิตที่เหลืออยู่มีคุณค่า ซึ่งหมายถึงการไปสู่ความสำเร็จของชีวิตและดำรงชีวิตสูงสุดตามศักยภาพของตน สิ่งที่สำคัญคนสูงอายุต้องมีความรับรู้เกี่ยวกับตนเอง (Self-concept) ที่ถูกต้อง ใกล้เคียงกับตนในความเป็นจริงมากที่สุด ความเป็น”ตน” ของมนุษย์นั้นเราอาจแยกเป็น “ตน” (self) และการรับรู้เกี่ยวกับตนหรืออัตมโนทัศน์ (Self-concept) ดังจะอธิบายตามแผนภูมิแสดงตนและอัตมโนทัศน์ดังนี้

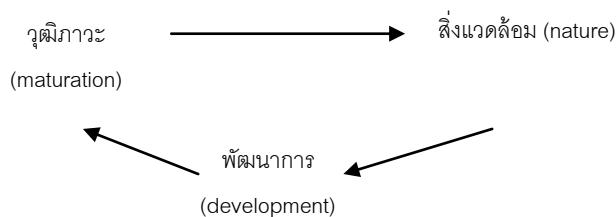

ภาพ 2 แสดงตนและอัตมโนทัศน์

ตนและอัตมโนทัศน์จึงไม่ใช่สิ่งเดียวกัน แต่บุคคลที่มีตนและอัตมโนทัศน์ใกล้เคียงกันนั้นจะเป็นคนที่มีสุขภาพจิตที่ดีที่สุด ถ้าตนและอัตมโนทัศน์ห่างกันมากเท่าไร โอกาสที่บุคคลนั้นจะมีสุขภาพจิตไม่ดีก็มีสูงมากขึ้นเท่านั้น ทั้งตนและอัตมโนทัศน์เปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลานอกจากนี้ ยังได้อ้างผลการวิจัยของโคห์ลเบิร์ก ว่าจริยธรรมของแต่ละบุคคลนั้นแบ่งได้เป็น 3 ระดับตามวุฒิภาวะในแต่ละระดับ แยกออกเป็น 2 ชั้น (Stage) พัฒนาการจริยธรรมนั้น ไม่จำเป็นต้องพิจารณาควบคู่ไปกับพัฒนาการทางสติปัญญา เพราะบางคนอาจจะมีระดับวุฒิภาวะทางสติปัญญาขั้นสูงสุดแล้ว แต่จริยธรรมยังไม่ถึงขั้นสูงสุด

เช่นเดียวกับกับ ความเชื่อพื้นฐาน (basic assumption) ที่พรอนทิพย์ ศิริวรรณบุศย์ (2550, หน้า 125) ได้อธิบายความเชื่อพื้นฐาน ของ จอง ปีอาร์เจท์ (Jean Piaget) ตามทฤษฎีของเขาว่า พฤติกรรมเกิดจาก 1. วุฒิภาวะ (maturation) 2. ประสบการณ์สะสม (Experience) 3. การถ่ายทอดจากสังคม (social transmission) 4. กฎของความสมดุล (equilibration)

นอกจากนี้ ท่านยังได้กล่าวถึงพัฒนาการนั้นเป็นผลผลิตของความสัมพันธ์ระหว่าง พันธุกรรม (nature) และสิ่งแวดล้อม (nature-nature controversy) คือคำว่าพัฒนาการนั้นเป็น ผลรวมของระดับวุฒิภาวะ ซึ่งได้จากพันธุกรรมปะทะสัมพันธ์กันกับสิ่งแวดล้อม ฉะนั้นเราอาจสรุปเขียนเป็นสูตรได้ว่า วุฒิภาวะ X สิ่งแวดล้อม = พัฒนาการ

ภาพ 3 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างพันธุกรรม และสิ่งแวดล้อม

กัมปนาท ตันสิถบุตรกุล (2553, เว็บไซต์) กล่าวไว้ว่า อีคิว มีความสำคัญมากในการทำงาน และดำเนินชีวิตประจำวัน เพราะการมีอีคิวดีถือว่าเป็นพื้นฐานทางด้านจิตใจ เพราะอีคิว คือความสามารถในการควบคุมอารมณ์และความต้องการของตนเอง "คนที่มีอีคิวดีจะสามารถยับยั้งชั่งใจในการแสดงออกทางอารมณ์และตอบสนองความต้องการ การของตนเอง อีกทั้งยังเป็นการสร้างแรงจูงใจให้กับตัวเอง เพื่อนำไปสู่จุดหมายที่ตั้งไว้ได้ และยังคงตัดสินใจแก้ไขปัญหาได้อย่างเด็ดขาด ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการดำเนินชีวิตท่ามกลางวิกฤตต่างๆ ในปัจจุบัน" กัมปนาท ตันสิถบุตรกุล ได้แนะนำแนวทางในการปฏิบัติเพื่อฝึกทักษะความฉลาดทางอารมณ์ ว่า

1. รับรู้ถึงอารมณ์ความรู้สึกตนเอง มากกว่าการคอยกล่าวโทษคนอื่น ๆ
2. สามารถแยกแยะระหว่างความคิดและความรู้สึกของตนเองได้ โดยการคิดอย่างมีเหตุผล
3. รู้จักใช้ความรู้สึกบ้างในบางครั้งเพื่อช่วยในการตัดสินใจ แต่ถ้าจะให้ดีก็ควรจะควบคู่กับการใช้สติด้วย
4. นับถือในความรู้สึกของผู้อื่น รวมถึงคนที่เก่งน้อยกว่าว่าบางครั้งวิชาการดีแต่อาจจะมีประสบการณ์ที่ดีกว่าก็ได้
5. เมื่อถูกกระตุ้นให้โกรธสามารถควบคุมจิตใจไม่ให้โกรธหรือการแสดงอารมณ์ที่มากเกินไป

6. รู้จักฝึกหาคคุณค่าในทางบวกจากอารมณ์ในทางลบ เช่น เวลาที่รู้สึกไม่สบายใจเครียด ท้อแท้ อาจลองตั้งสติทบทวนหาสาเหตุ เมื่อทำได้บ่อย ๆ จะเป็นคนที่มีเหตุผลมากขึ้นและมีประสบการณ์ที่เข้มแข็งมากขึ้น

2.3 มิตรภาพและการบรรลุวุฒิภาวะทางอารมณ์

ศรีประภา ชัยสินธพ (2553, เว็บไซต์) กล่าวเกี่ยวกับมิตรภาพและการบรรลุวุฒิภาวะทางอารมณ์ว่า เมื่อเราเห็นตนเองมีค่า ก็แสวงหาความต้องการขั้นต่อไปตามธรรมชาติของมนุษย์ คือความต้องการมีเพื่อน แต่การมีเพื่อนนั้นทำอย่างไรจึงจะมีเพื่อนได้โดยตัวเองไม่ต้องสูญเสียความเป็นตัวของตัวเอง หรืออิสรภาพของตนไปเช่น บางคนแสวงหาเพื่อนด้วยการวางอำนาจ ก็ต้องแสวงหาอำนาจไว้เรื่อย ๆ เพื่อรักษาบริวารไว้ บางคนแสวงหาเพื่อนด้วยการยอมอ่อนให้เช่นนี้ก็ต้องยึดอึดระวังตัวกลัวเขาจะโกรธ ทำให้ขาดความรู้สึกที่เป็นอิสระแก่ตัว Erick Fromm กล่าวว่า ผู้ที่รักตนเอง เห็นตนเองมีค่าจึงสามารถบำเพ็ญประโยชน์ให้ผู้อื่นได้ การได้เพื่อนโดยไม่ต้องเสียอิสรภาพนั้นคือ การมีความรักซึ่งเป็นการรักแบบผู้ที่มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ ทำให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจมีความคิดสร้างสรรค์ รู้จักความดีงามของชีวิต และมีส่วนหนึ่งของผู้อื่นมาในชีวิตอยู่ในตัวเราให้โอกาสซึ่งกันและกันที่จะเจริญเติบโต และเป็นตัวของตัวเองอย่างเต็มที่ มิตรภาพเช่นนี้มิได้ทั้งระหว่างพ่อแม่ลูก หนุ่มสาว บุคคลต่างวัย ต่างอาชีพ มิตรภาพนั้นเริ่มต้นในบ้าน ในครอบครัว ถ้ามีความรัก การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในครอบครัว ส่งเสริมให้สมาชิกในครอบครัวเป็นตัวของตัวเอง เป็นอิสระ พึ่งตนเอง กล้าออกไปเผชิญโลกภายนอก และส่งเสริมให้เกิดการสร้างมิตรภาพกับผู้อื่นต่อไป ผู้ที่จะสร้างมิตรภาพกับผู้อื่นได้ และมิตรภาพนั้นมีความเจริญงอกงามต่อไป จำเป็นต้องมีคุณสมบัติของการบรรลุวุฒิภาวะทางอารมณ์ (emotionally mature) เป็นคุณสมบัติสำคัญหนุนหลังอยู่ด้วย ไม่ว่าจะบุคคลจะอายุมากหรือน้อยก็ตามถ้ามีคุณสมบัติต่อไปนี้ก็แสดงถึงการบรรลุวุฒิภาวะทางอารมณ์คือ

1. มีความอดทน พร้อมที่จะรอวาระอันควร ดังสุภาภีตว่า "อดเบรียวไว้กินหวาน" มีความคิดรอบคอบ ไม่เห็นแต่ความสุขชั่วแล่น
2. สามารถควบคุมความโกรธ รู้ตัวว่าโกรธตกลงกันได้ในเรื่องความขัดแย้งแตกต่างกันด้วยความใจเย็น มากกว่าที่จะถูวาม
3. มีความมานะพยายาม สามารถตรากตรำทำงาน สามารถฟันฝ่าสถานการณ์ ทั้ๆที่ เกิดความผิดหวัง ล้มแล้วก็ลุกขึ้นมาสู้ต่อไปไม่ย่อท้อ
4. สามารถเผชิญภาวะความคับข้องใจ ความไม่สบายกายต่าง ๆ ความพ่ายแพ้โดยไม่ทอดอาลัยท้อแท้

5. มีความอ่อนน้อมถ่อมตน และยอมรับผิดโดยซื่อตรงและเมื่อตนเป็นฝ่ายถูกก็ไม่ตำหนิ ถากถางฝ่ายตรงข้ามกับตน

6. มีความสามารถตัดสินใจเอง แล้วยืนหยัดอยู่กับการตัดสินใจนั้น แม้ผิดก็รับเป็น บทเรียน ไม่กลัวเสียหน้า

7. มีการรักษาคำพูด เชื่อถือได้ ฟังพาได้ ฟันฝ่าวิกฤตการณ์โดยไม่โทษใครมีระเบียบ ไม่วุ่นวายสับสน มีความตั้งใจดี ทำจริงดังที่พูดไว้

8. มีศิลปะในการอยู่อย่างสงบ กับสิ่งที่สุคติวิสัยไม่สามารถจะเปลี่ยนแปลงได้การบรรลุ วุฒิภาวะทางอารมณ์เป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้ไม่ใช่เกิดเองตามธรรมชาติ

ส่วนมากเป็นการเรียนรู้จากในครอบครัว พ่อแม่พี่น้อง จากโรงเรียน เมื่อเป็นผู้ใหญ่ มีความรับผิดชอบต่อตัวเองแล้ว ก็เรียนรู้ที่จะมีคุณสมบัติเหล่านี้ได้ด้วยตัวเอง

สรุปการที่บุคคลจะบรรลุวุฒิภาวะทางอารมณ์ได้ช่วงอายุเป็นองค์ประกอบสำคัญมาก โดยเฉพาะความเป็นผู้ใหญ่อันเกิดจากพัฒนาการตั้งแต่การเกิด ครอบครัว โรงเรียนสภาพแวดล้อม ภายในภายนอก และความพร้อมทางกายภาพและชีวภาพเป็นสำคัญ

2.4 วุฒิภาวะตามทฤษฎีจิตวิเคราะห์

ศรีเรื่อน แก้วกังวาน (2549, หน้า 30) อธิบายไว้ว่า ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ครอบคลุมทฤษฎี สำคัญหลายแนวคิดโดยภาพรวมคือ

1. บุคคลได้รับผลกระทบจากสิ่งแวดล้อมที่เป็นกายภาพ สังคม และวัฒนธรรมอย่างไร
2. ประสบการณ์ในอดีตมีผลต่อการพัฒนาการ (วุฒิภาวะ) ในปัจจุบันและอนาคต อย่างไรโดยเน้นว่าประสบการณ์วัยเด็กมีอิทธิพลต่อพัฒนาการด้านต่างๆ ในวัยผู้ใหญ่ทั้งบวกและลบอย่างเข้มข้น

3. ประสบการณ์จิตใต้สำนึกควบคุมและบงการพฤติกรรมของบุคคลอย่างไร และใน รูปแบบใด

4. พัฒนาการมีขั้นตอนของการพัฒนาการ ไม่มีการข้ามขั้น ทุกขั้นตอนมีความสำคัญ และมีผลกระทบต่อพัฒนาการลำดับขั้นต่อไป หากพัฒนาการบางลักษณะไม่เกิดขึ้นในระยะที่ควร พัฒนา (Critical period) จะส่งผลกระทบต่อพัฒนาการและบุคลิกภาพในช่วงวัยนั้นและในขั้นตอนถัดไป

5. ให้คำอธิบายพัฒนาการที่ไร้เหตุผลและที่เบี่ยงเบนจากปกติได้ค่อนข้างชัดเจน

6. ข้อมูลส่วนใหญ่ได้จากการศึกษาบุคคลที่มีปัญหาทางอารมณ์ ความคิด และ บุคลิกภาพ แต่ก็มีค่ายิ่งต่อการแสดงภาพพัฒนาการและบุคลิกที่ปกติให้ชัดเจนขึ้น

ศรีเรื่อน แก้วกังวาน (2549, หน้า 32) ได้กล่าวถึงแนวคิดของ فروยด์ไว้อีกว่า

1. มนุษย์มีพลังขับในตัว ซึ่งติดตัวมาแต่กำเนิด คือ พลัง “Libido” หรือ “พลังแห่งชีวิต” พลังนี้กระตุ้นให้มนุษย์ประกอบพฤติกรรมต่าง ๆ นานา พลังนี้มีอิทธิพลเหนือสติปัญญา นั่นคือมนุษย์ทั่วไปใช้ความรู้สึกมากกว่าเหตุผลในการดำเนินชีวิตประจำวัน

2. โครงสร้างบุคลิกภาพของบุคคลมี 3 ประการ คือ อิด (Id) อีโก้ (Ego) ซุปเปอร์อีโก้ (Supper Ego) พลังทั้ง 3 นี้ทำงานอย่างประสานสัมพันธ์กัน ดีหรือขัดแย้งกัน บุคคลจะมีพัฒนาการของบุคลิกภาพอย่างไร ขึ้นกับลักษณะการปะทะสังสรรค์ของพลังทั้งสามนี้ พรอยด์ให้ความหมายของพลังทั้ง 3 นี้ ดังนี้

อิด (Id) คือพลังแสวงหาความพึงพอใจ (pleasure seeking principles) ซึ่งติดตัวมาแต่กำเนิด ความต้องการหลัก ๆ ของพลังอิดมี 2 ประการคือ ความต้องการทางเพศ และความก้าวร้าว

อีโก้ (Ego) คือพลังแห่งการใช้เหตุผลตามข้อเท็จจริง (reality principles) เป็นส่วนของความคิด สติปัญญา

ซูปเปอร์อีโก้ (Supper Ego) คือส่วนแห่งความดีชั่ว ความถูกต้อง มโนธรรม จริยธรรม ที่ได้รับการเรียนรู้จากสังคมวัฒนธรรมนั้น ๆ

3. พรอยด์เชื่อว่า ความต้องการทางร่างกายเป็นความต้องการตามธรรมชาติของคน ซึ่งทัดเทียมกับสัตว์ประเภทอื่นๆ ความต้องการนี้เป็นพลังชีวิต ทำให้คนแสวงหาความสุขความพอใจจากส่วนต่างๆ ของร่างกาย (Zone) ที่แตกต่างกันไปตามวัยพัฒนาไปเป็นขั้นตอนตามลำดับเริ่มต่อนจากแรกเกิดจนถึงสิ้นสุดในวัยรุ่น พัฒนาการนี้เรียกว่า “Psychosexual developmental stage”

สรุปวุฒิภาวะตามแนวคิดของพรอยด์คือ บุคคลจะพัฒนาหรือจะมีวุฒิภาวะได้ต้องประกอบไปด้วย 1. พลังชีวิตที่บางครั้งอยู่เหนือปัญญาแต่ใช้อารมณ์ความรู้สึกในการดำเนินชีวิต 2. บุคคลยังมีบุคลิกภาพที่เป็นอิด อิดคือความดิบเถื่อนด้านเพศและความก้าวร้าว อีโก้คือความคิด สติปัญญาตามเป็นจริง และซูปเปอร์อีโก้ คือส่วนของความดีชั่ว ถูกผิด ทั้งอิดและซูปเปอร์อีโก้ประสานให้สมดุลโดยอาศัยอีโก้ ในส่วนที่เป็นจริงโดยผ่านความคิดสติปัญญา 3. บุคคลมีความต้องการและแสวงหาความสุขจากส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย เช่น ปาก ทวารหนัก อวัยวะเพศ เป็นต้นอันเป็นลำดับขั้น 5 ขั้นตอน บุคคลที่สามารถพัฒนาได้ในทุกขั้นตามทฤษฎีของพรอยด์ ย่อมได้ชื่อว่าเป็นผู้มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ที่สมบูรณ์ได้

2.5 ความสัมพันธ์ของไอคิวและอีคิว

นางพาง ลิ้มสุวรรณ (2553, เว็ปไซต์) ได้กล่าวถึงความเป็นมาและความเป็นไปของอีคิวไว้ว่า อีคิวคืออะไร อีคิวเป็นคำค่อนข้างใหม่เมื่อเทียบกับไอคิวแต่อีคิวสามารถดึงดูดความสนใจคนได้มาก ทำให้คนหันมาสนใจคุณสมบัติเรื่องอีคิวของคนอย่างมาก อีคิวเป็นคำมาจากภาษาอังกฤษ

ว่า Emotional Quotient และย่อว่า EQ ผู้เขียนหนังสือเล่มนี้เป็นชาวอเมริกันเช่นกันชื่อ Daniel Goleman เขียนเมื่อปี ค.ศ.1995

อีควินั้น หมายถึง ความสามารถของคนด้านอารมณ์ จิตใจ และยังรวมถึงทักษะการเข้าสังคมด้วย ซึ่งที่จริงก็คือ วุฒิภาวะทางอารมณ์ หรือ ทักษะชีวิต นั่นเอง แต่คนทั่วไปแล้ว จะไม่ค่อยเข้าใจหรือไม่ซาบซึ้งนักว่าวุฒิภาวะทางอารมณ์นั้นหมายถึงอะไร จึงไม่ค่อยมีใครให้ความสนใจมากนัก จนกระทั่งมีคำว่า อีคว เกิดขึ้น จึงเป็นคำที่ติดตลาดเหมือนคำว่า ไอคว คนจึงหันมาสนใจและให้ความสำคัญขึ้นอย่างมากซึ่งนับว่าเป็นสิ่งที่ดีทีเดียว

อีคว หมายถึง ความสามารถด้านต่างๆ ทางจิตใจ อารมณ์ และสังคมหลายด้าน คนที่มีอีควสูงจะมีคุณสมบัติต่างๆ ไป ดังนี้

1. มีวุฒิภาวะทางอารมณ์
2. มีการตัดสินใจที่ดี
3. ควบคุมอารมณ์ตัวเองได้
4. มีความอดกลั้น
5. ไม่หุนหันพลันแล่น
6. ทนความผิดหวังได้
7. เข้าใจจิตใจของผู้อื่น
8. เข้าใจสถานการณ์ทางสังคม
9. ไม่ย่อท้อหรือยอมแพ้ง่าย
10. สามารถสู้ปัญหาชีวิตได้
11. ไม่ปล่อยให้ความเครียดท่วมทับความคิดไปหมดจนทำอะไรไม่ถูก

เรื่องที่น่าสนใจอย่างยิ่งสำหรับอีควและไอคว คือ

อีคว เป็นเรื่องที่สอนให้เกิดขึ้นได้ สามารถฝึกฝนให้ลูกของเรามีอีควที่ดีขึ้นสูงขึ้น ในขณะที่เราไม่สามารถทำให้ลูกมีไอควสูงขึ้น โดยเทียบกันระหว่างไอควกับอีคว ดังนี้

1. คนที่มีอีควดีมักจะเป็นคนที่มีความสุขในชีวิต ในขณะที่คนมีไอควดีอาจมีปัญหาชีวิตมากมายได้
2. คนที่มีอีควดี มักจะประสบความสำเร็จสูง ในขณะที่คนที่มีไอควไม่ดีก็ไม่สามารถรับประกันได้ว่าคนนั้นจะประสบความสำเร็จ มีความสุข มีชื่อเสียงเสมอไป

3. คนที่มีไอคิวดี มักประสบผลสำเร็จดีมากในการเรียนหนังสือ หรือทำงานด้านวิชาการ แต่เรื่องที่ไม่เกี่ยวกับวิชาการ คนไอคิวสูงอาจไม่ประสบผลสำเร็จ เช่น เรื่องชีวิตส่วนตัว ชีวิตครอบครัว หรือชีวิตในสังคม

ทั้งนี้จากเหตุผลที่ว่า การวัดระดับไอคิวของคนที่ทำอยู่ในปัจจุบันนั้นวัดความสามารถของคนเพียงไม่กี่อย่าง การวัดไอคิวจะวัดความสามารถด้านภาษา และการคิดคำนวณเป็นส่วนใหญ่ แต่ที่จริงแล้วความสามารถของคนนั้นมีมากมายหลายด้าน เช่น ความสามารถด้านต่อไปนี้เป็นด้านดนตรี ด้านกีฬา ด้านการเคลื่อนไหว ด้านศิลปะ ด้านภาษา ด้านสังคม ด้านการคิดคำนวณ ด้านเครื่องยนต์กลไก ด้านตรรกะ ด้านการเข้าใจผู้อื่นและด้านอื่น ๆ ดังเช่นคนที่มีความสามารถเด่น ๆ เฉพาะทางที่รู้จักกันดีในสังคมโลก เช่น Magic Johnson เป็นนักบาสที่เก่งมาก Mozart เป็นนักดนตรีระดับโลก Martin Luther King Jr. เป็นผู้นำที่มีความสามารถมาก Sigmund Freud สามารถเข้าใจเรื่องจิตใจคนอย่างละเอียด

ฉะนั้นจึงควรส่งเสริมลูกให้พัฒนาความสามารถเฉพาะตัวของเขาให้เต็มที่ ผู้ใหญ่ไม่ควรไปขัดขวางเขา แต่ผู้ใหญ่ควรช่วยเขา

องค์ประกอบของอีคิว

ทักษะทางอารมณ์ หรือ อีคิวของคนอาจจัดได้เป็นเรื่องใหญ่ ๆ 5 เรื่อง คือ

1. สามารถรู้อารมณ์ตัวเอง
2. สามารถบริหารอารมณ์ตัวเอง
3. สามารถทำให้ตัวเองมีพลังใจ
4. สามารถเข้าถึงจิตใจผู้อื่น
5. สามารถรักษาความสัมพันธ์กับผู้อื่น

ซึ่งในแต่ละด้านจะมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ด้านสามารถรู้อารมณ์ตัวเอง

คนที่จะมีทักษะชีวิตที่ดีจะต้องมีคุณสมบัติข้อนี้ คือเป็นที่รู้ตัวเองกำลังรู้สึกอย่างไร หรือสามารถติดตามความรู้สึกของตัวเองได้ในขณะที่อารมณ์กำลังบังเกิดขึ้นในตัวเรา เช่น รู้สึกว่าเรากำลังเริ่มรู้สึกโกรธ หรือเริ่มรู้สึกไม่พอใจแล้ว ฉะนั้นเราจึงต้องมีการสังเกตตัวเองอยู่เสมอ การรู้ว่าตัวเองกำลังรู้สึกอย่างไร จะทำให้คน ๆ นั้นควบคุมอารมณ์ได้ดีขึ้น ไม่ตกเป็นทาสของอารมณ์ชั่ววูบ แล้วทำอะไรที่มีผลร้ายแรงดังที่เราเคยได้ยินเสมอ ๆ ว่า “เขาฆ่าคนตายเพราะเกิดบันดาลโทสะ” การรู้ว่าตัวเองกำลังมีอารมณ์แบบใด นอกจากจะทำให้เราควบคุมอารมณ์ได้ดีขึ้น ยังทำให้เราสามารถหลุดพ้นจากอารมณ์นั้นได้เร็วขึ้น เพราะทำให้เรารู้จักไปหาทางระบายอารมณ์นั้นออกไป

อย่างเหมาะสมถูกต้อง คนที่ไม่รู้จักหรือไม่รู้ลึกถึงอารมณ์ตัวเองมาก ๆ จะไม่สามารถแสดงออกซึ่งอารมณ์ อาจกลายเป็นคนเฉยเมยเป็นคนไม่สนุกไม่รู้ลึกซึ้งซับซ้อนในเรื่องควรซับซ้อนคือไม่มีอารมณ์ ซึ่งจะกลายเป็นคนน่าเบื่อสำหรับผู้อื่นได้ เพราะเป็นคนจืดชืดไร้สีสัน

วิธีสอนให้ลูกรู้อารมณ์ตัวเองคือ พ่อแม่ต้องคอยสังเกตอารมณ์ลูกและพูดคุยถามถึงอารมณ์ของลูกที่เปลี่ยนไป เช่น พ่อแม่อาจถามว่า “วันนี้ดูลูกอารมณ์ไม่ดี หนูมีอะไรไม่สบายใจหรือ?” และพ่อแม่เองจะต้องรู้และแสดงอารมณ์ของตัวเองให้เหมาะสมด้วย เช่น พูดว่า “วันนี้แม่รู้สึกหงุดหงิดไปหน่อยนะลูก”

2. ด้านสามารถบริหารอารมณ์ตัวเอง

ทุกคนเมื่อมีอารมณ์บางอย่างเกิดขึ้นแล้วต้อง รู้วิธีที่จะจัดการกับอารมณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสม เช่น เกิดอารมณ์โกรธ อารมณ์ไม่พอใจอะไรใคร จะต้องหาทางออกไม่ใช่เก็บกดสะสมอารมณ์เหล่านี้ไว้มาก ๆ ซึ่งจะเกิดอาการทนนไม่ไหว แล้วถึงจุดหนึ่งจะระเบิดอารมณ์ออกมารุนแรง โดยทำร้ายคนอื่นหรือทำร้ายตนเอง เช่น ฆ่าตัวตาย

วิธีบริหารอารมณ์หรือวิธีจัดการกับอารมณ์ที่เกิดขึ้น คือ

1. พูดระบายให้คนที่พูดด้วยได้รับฟัง ซึ่งคนที่รับฟังมักจะช่วยปลอบใจได้ไม่มากนักน้อยหรือเขาอาจแสดงความเห็นใจด้วย

2. ทำความเข้าใจอีกฝ่ายหนึ่ง โดยคิดไตร่ตรองว่าคนที่ทำให้เราเกิดอารมณ์นี้เขาเป็นอย่างไร มีเหตุผลอะไร มีเจตนาร้ายหรือไม่ หรือเขามีปัญหาอะไร เป็นต้น ถ้าเราสามารถเข้าใจเขาได้ เราอาจเกิดความเห็นใจเขา หรือให้อภัยเขา ซึ่งจะลดอารมณ์ของเราลงได้

3. หาวิธีผ่อนคลายให้ตัวเอง เช่น อาจไปเล่นกีฬา ร้องเพลง ฟังเพลง เล่นดนตรี เป็นการคลายเครียด

4. วิธีอื่นๆ แต่ละคนอาจมีวิธีทำแตกต่างกันไปบ้าง เช่น บางคนอาจไปเดินเล่น ไปซื้อของไปทำงานอดิเรกที่ตัวเองชอบ เป็นต้น

ในชีวิตประจำวันทุกคนต้องหัดจัดการกับอารมณ์ของตนเองอยู่แล้ว เพราะทุกวันเราจะเกิดอารมณ์ต่าง ๆ ขึ้น เช่น อารมณ์เบื่อ เศร้า เครียด หงุดหงิด รำคาญ เซ็ง โดยทั่วไปควรจะทำกิจกรรมทำ เช่น ดูหนัง ฟังเพลง ไปเที่ยว ไปคุยกับเพื่อน และอื่น ๆ อีกมาก

วิธีช่วยให้ลูกมีทักษะที่ดี พ่อแม่สามารถทำเป็นตัวอย่างหรือแนะนำให้ลูกมีงานอดิเรกทำแนะนำให้ลูกเป็นคนชอบอ่านหนังสือ คุยกับเพื่อน และที่ดีที่สุดอย่างหนึ่งคือถ้าเล่นดนตรีได้จะดีมาก ดนตรีเป็นเพื่อนที่ดีมากของมนุษย์ ถ้ามีโอกาสและลูกชอบ พ่อแม่ควรสนับสนุนให้ลูกเลือกเรียนดนตรีอย่างหนึ่ง อย่างที่สองคือ การเล่นกีฬา เด็กควรเลือกกีฬาสักอย่างที่ชอบและสามารถ

เล่นไปได้ตลอดชีวิต เพราะนอกจากจะคลายเครียดยังช่วยให้สุขภาพแข็งแรงอีกด้วย ซึ่งเป็นการป้องกันโรคต่าง ๆ ได้มาก จนมีคำพูดที่ว่า “กีฬาๆ เป็นยาวิเศษ”

3. ด้านสามารถทำให้ตนเองมีพลัง

คือเป็นคนที่สามารถสร้างแรงบันดาลใจหรือแรงใจให้อยากทำสิ่งต่างๆ ในชีวิต ไม่เป็นคนย่อท้อหมดเรี่ยวแรงง่ายๆ หรือยอมแพ้โดยง่ายตาย สิ่งเหล่านี้จะเกิดได้มาจากหลายๆ องค์ประกอบ เช่น

1. พ่อแม่ปลูกฝังมาให้แต่เด็ก เช่น พ่อแม่ชื่นชมในความสำเร็จของลูก ลูกก็จะกลายเป็นคนอยากมีความสำเร็จ หรือพ่อแม่คอยให้กำลังใจและคอยสนับสนุนเวลาลูกทำอะไรๆ

2. การมีทัศนคติที่ดี เช่น พ่อแม่พูดว่า “ความพยายามอยู่ที่ไหน ความสำเร็จอยู่ที่นั่น” หรือมีทัศนคติว่า คนนั้นต้องมีความพากเพียรทุกสิ่งทุกอย่างไม่มีใครทำอะไรมาอย่างง่ายๆ

3. วัฒนธรรม หลายวัฒนธรรมสอนเด็กให้เป็นคนขยัน อดทน เช่น วัฒนธรรมจีน

4. อารมณ์ คนที่มีอารมณ์ดีจึงจะมีจิตใจอยากทำสิ่งต่างๆ ถ้าเป็นคนมีปัญหาทางจิตใจมีความขัดแย้งในชีวิตและครอบครัวจะมักไม่มีกำลังใจในการทำงาน

5. ความหวัง คนมีพลังใจทำอะไรต่อๆ ไปได้ต้องเป็นคนที่มีความหวังเป็นตัวหล่อเลี้ยงจิตใจให้อยากทำต่อไป

6. มองโลกในแง่ดี คนมองโลกในแง่ดีจะสามารถมองหาจุดดี จากทุกๆ อย่างรอบตัวได้ คนนั้นก็จะสามารถมีแรงจูงใจในการทำอะไรต่อไป ตัวอย่างที่เคยได้ยิน เช่น มีสามีภรรยาคนหนึ่งทะเลาะกันบ่อยมาก แต่เวลาไม่ทะเลาะกันเพื่อนๆ จะเห็นว่าเขามีความสุขดี แม้ว่าเวลาทะเลาะกันฝ่ายภรรยาจะค่อนข้างก้าวร้าวและจะชอบเอาจานชามขว้างใส่สามี วันหนึ่งเพื่อนสามีจึงถามสามีว่า เห็นทะเลาะกันบ่อยๆ เหตุใดจึงยังมีความสุขได้ สามีจึงตอบเพื่อนว่า มีความสุขได้ เพราะเวลาภรรยาขว้างจานชามใส่ตน ถ้าตนหลบทัน ตนก็มีความสุข ถ้าตนหลบไม่ทันแล้วโดนขว้าง ภรรยาตนก็มีความสุข

4. สามารถเข้าถึงจิตใจผู้อื่น

ความสามารถนี้เป็นคุณสมบัติของผู้ที่ทำงานเกี่ยวกับจิตใจผู้อื่นจะขาดไม่ได้เลย เช่น จิตแพทย์ นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ แต่ที่จริงแล้วทุกๆ คน เป็นคนที่คนอื่นนิยมชมชอบ เป็นคนที่เพศตรงข้ามชอบ ทำให้เข้ากับคนอื่นได้ดี เป็นคนที่มีเสน่ห์ และสามารถเข้าสังคมได้เป็นอย่างดี

ความสามารถนี้ หมายถึง เราสามารถเข้าใจได้หรือรู้ได้ว่าถ้าเราเป็นเขาเราจะรู้สึกอย่างไร ซึ่งหมายถึง ความเห็นใจคนอื่น หรือความสามารถที่จะเอาใจเขามาใส่ใจเรานั่นเอง การที่คนเราจะ

สามารถเข้าใจจิตใจผู้อื่นได้เขาจะต้องเข้าใจตัวเขาเองก่อน เขาต้องรู้จักตัวเอง และมีความรู้สึกของตัวเองเสียก่อนว่าตัวเองรู้สึกอย่างไร จึงจะสามารถ อ่านความรู้สึกของผู้อื่นได้

การที่จะอ่านความรู้สึกคนอื่นได้ดี จะต้องเป็นคนที่สามารถอ่านภาษาท่าทางได้ดี เพราะคนส่วนใหญ่แล้วจะแสดงอารมณ์เป็นภาษาท่าทางมากกว่าการแสดงอารมณ์เป็นคำพูด เช่น คนเวลาโกรธมักจะแสดงท่าทางโกรธแบบต่างๆ เช่น หน้านอง หน้าบึ้งตึง มีกิริยากระแทกกระทั้น เกินกระทกเท้า โครมๆ ปิดประตูปังปัง เป็นต้น แต่มีน้อยคนที่เวลาโกรธจะใช้คำพูดแสดงออกมาตรงๆ ว่า “ฉันกำลังรู้สึกโกรธคุณมากเลย คุณทำอย่างนี้ได้อย่างไร”

การอ่านภาษาท่าทางทำได้โดยการสังเกตการแสดงออกของ

1. น้ำเสียง เช่น เสียงดู เสียงหวาน เสียงกัดพืดพืด
2. สีหน้า เช่น สีหน้ายิ้มแย้ม บูดบึ้ง เฉยเมย เคร่งเครียด เหงื่อหย่นาย เสร้า
3. แววตา เช่น แจ่มใส เป็นประกาย เคียดแค้น หม่นหมอง อมทุกข์ โศก
4. กิริยาต่างๆ เช่น ทำนั้ง เบือนหน้าหนี นิ่งห่างๆ นิ่งเข้ามาใกล้ชิดเกินไป นิ่งแบบผ่อนคลาย นิ่งกระสับกระส่าย

5. สามารถรักษาความสัมพันธ์กับผู้อื่น

เป็นคุณสมบัติที่มีความสำคัญอีกเช่นกัน เพราะคงไม่มีประโยชน์ที่จะสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นได้ดี แต่ไม่สามารถทำให้ความสัมพันธ์นั้นยั่งยืนยาวนานได้ คือจะต้อง รู้จักหล่อเลี้ยงความสัมพันธ์ ที่มีอยู่ให้มีอยู่ต่อไป ซึ่งเกี่ยวข้องกับความสามารถในการบริหารจัดการกับความรู้สึกของผู้อื่น โดยทำให้คนอื่นที่อยู่ใกล้เราแล้วเขาเกิดความรู้สึกที่ดีเกี่ยวกับตัวเขาเอง และเขาเกิดความรู้สึกที่ดีกับเราด้วย เช่น เราสามารถทำให้เขารู้สึกว่าเรา

1. เห็นเขาสำคัญ
2. ให้เกียรติเขา
3. ยกย่องเขา
4. เข้าใจเขา
5. เห็นเขามีคุณค่า
6. ช่วยเหลือเขา
7. เป็นมิตรกับเขา
8. หวังดีต่อเขา
9. รักเขา

ความสามารถในการรักษาความสัมพันธ์กับผู้อื่นยังขึ้นกับว่า เรานั้นสามารถแสดงออกถึงความรู้สึกของเราเองได้ดีแค่ไหน ไม่เช่นนั้นแล้วเขาจะรู้สึกไม่เข้าใจเรา ไม่รู้จักเรา เข้าไม่ถึงเราทำให้เขาไม่ค่อยแน่ใจว่าเรานั้นเป็นคนอย่างไร วางใจได้แค่ไหน จริงใจเพียงใด เป็นต้น

2.6 การพัฒนาอีคิวสู่ความเป็นวุฒิภาวะทางอารมณ์

ทวีศักดิ์ สิริรัตน์เรขา (2553, เว็บไซต์) อธิบายเรื่องอีคิวไว้ว่า มาจากคำเต็มว่า Emotional Quotient เมื่อแปลเป็นไทย มีชื่อเรียกหลายแบบ เช่น ความฉลาดทางอารมณ์ เซาท์อารมณ์ หรือวุฒิภาวะทางอารมณ์ อีคิวอาจไม่ใช่เรื่องใหม่นัก แต่เพิ่งได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางในช่วงไม่กี่ปีมานี้ เหตุผลที่สำคัญอาจเป็นเพราะว่า ไอคิว (IQ) หรือระดับสติปัญญาเพียงอย่างเดียว ไม่สามารถตอบคำถามในเรื่องการทำให้บุคคลประสบความสำเร็จ หรือมีความสุขในชีวิตได้

ทวีศักดิ์ สิริรัตน์เรขา(2553, เว็บไซต์) ได้อ้างแนวคิดของแดเนียล โกลแมน ไว้ว่า นักจิตวิทยาจากมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ได้เขียนหนังสือ “Emotional Intelligence” และให้ความหมายของอีคิวไว้ว่า เป็นความสามารถหลายด้าน ได้แก่ การนำพาตนเองไปสู่เป้าหมาย การควบคุมความขัดแย้งของตนเอง การรอคอยเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่ดีกว่า มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น การจัดการกับอารมณ์ ความไม่สบายใจต่างๆ และการมีชีวิตอยู่ด้วยความหวัง เขาได้กล่าวถึงลักษณะของคนที่มีอีคิวสูง ไว้ดังนี้

1. การตัดสินใจที่ดี
2. ควบคุมอารมณ์ตนเองได้
3. มีความอดทน อดกลั้น
4. ไม่หุนหันพลันแล่น
5. ทนต่อความผิดหวังได้
6. ไม่ย่อท้อ หรือยอมแพ้ง่าย
7. มีพลังใจที่จะฝ่าฟัน ต่อสู้กับปัญหาในชีวิตได้
8. จัดการกับความเครียดได้
9. เข้าใจอารมณ์ ความรู้สึกของผู้อื่น
10. เข้าใจสถานการณ์ทางสังคม

อีคิวดีหรือไม่ดีขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง ทั้งเรื่องของพื้นอารมณ์ การเลี้ยงดูและสภาพแวดล้อม เด็กที่มีพื้นอารมณ์เป็นเด็กเลี้ยงง่าย ก็เสมือนมีทุนสำรองของชีวิตติดตัวมามาก

ทนต่อแรงกระแทกกระเทือนได้มาก ส่วนเด็กที่มีพื้นอารมณ์เป็นเด็กเลี้ยงยาก ปรับตัวยาก ก็เสมือนมีทุนสำรองติดตัวมาน้อย มีความเปราะบางมาก ก็ต้องฝึกฝนมากหน่อย การเลี้ยงดูที่เหมาะสมตามพื้นอารมณ์ของเด็ก จะเป็นปัจจัยส่งเสริม กล่อมเกลา พัฒนาให้เด็กมีอิคิวที่ดีได้ นอกจากนี้สภาพแวดล้อมรอบตัวเด็กก็มีอิทธิพลต่อการพัฒนาอิคิวเช่นกัน เด็กที่อยู่ท่ามกลางความขัดแย้งเต็มไปด้วยความหวาดกลัว ย่อมเป็นการยากที่จะมีการพัฒนาอิคิวที่ดี

หลักสำคัญในการพัฒนาอิคิวคือ การพัฒนาให้รับรู้และเข้าใจอารมณ์ ความรู้สึก ของตนเองสามารถจัดการกับอารมณ์ได้อย่างเหมาะสม รับรู้และเข้าใจอารมณ์ ความรู้สึกของผู้อื่น สามารถรักษาสัมพันธภาพที่ดีต่อกันไว้ได้ ผู้ที่มีอิคิวดี ย่อมส่งผลดีต่อตนเอง ครอบครัว และผู้คนรอบข้าง สามารถดำเนินชีวิตอย่างเข้าใจ และมีความสุข สามารถมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อบุคคลรอบข้าง นำมาซึ่งความนับถือตนเอง การยอมรับจากผู้อื่น ความร่วมมือ ความสำเร็จในชีวิต และความสงบ ความสุขในจิตใจ

แนวทางพัฒนาอารมณ์

1. เข้าใจพื้นอารมณ์ของลูก และการปรับการเลี้ยงดูให้เหมาะสม

คำถามที่ว่า “ ทำไมเลี้ยงลูกทุกคน วิธีเดียวกันหมด ถึงมีนิสัยแตกต่างกันมากมาย ” คำตอบหนึ่งที่พอจะตอบคำถามนี้ได้ คือเรื่องของพื้นอารมณ์ เด็กแต่ละคนมีพื้นอารมณ์ที่แตกต่างกัน โดยหลักใหญ่ๆ แบ่งได้เป็น 3 แบบ คือ เด็กเลี้ยงง่าย เด็กเลี้ยงยาก และเด็กปรับตัวยาก เมื่อเข้าใจว่าลูกของเรามีพื้นอารมณ์แบบใด ก็พยายามปรับวิธีการเลี้ยงดูให้เหมาะสมกับพื้นอารมณ์ของเด็ก แต่ไม่ถึงกับต้องตามใจเด็กทุกอย่าง สิ่งแรกที่ต้องปรับคือ ความคาดหวังของพ่อแม่เอง ถ้าจะไม่ให้พ่อแม่คาดหวังในตัวลูกเลยก็คงเป็นไปได้ยาก แต่ความคาดหวังจะต้องเหมาะกับตัวเด็ก เหมาะเจาะพอดีกับพื้นอารมณ์ พื้นอารมณ์ของเด็กไม่ใช่ปัญหา แต่ความคาดหวังของพ่อแม่ที่ไม่เหมาะสม การเลี้ยงดูที่ไม่เหมาะสมกับพื้นอารมณ์ เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดปัญหามากกว่า การยอมรับในตัวเด็ก เข้าใจ และเลี้ยงให้เขาเข้าใจตนเอง ปรับตัวให้เหมาะสม คือสิ่งที่ทำให้เด็กมีวุฒิภาวะทางอารมณ์สูง

2. สร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออาทรต่อการพัฒนาอารมณ์ของลูก

การพัฒนาอารมณ์ให้มีวุฒิภาวะได้นั้น สิ่งแวดล้อมมีบทบาทสำคัญอย่างสูง ควรสร้างให้เกิดความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยในเบื้องต้นก่อน เนื่องจากเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของจิตใจ ถ้าเด็กอยู่ท่ามกลางความขัดแย้งตลอดเวลา ก็จะมีแต่ความกลัว ความวิตกกังวล ให้การเลี้ยงดูพุ่มพักอย่างพอเหมาะ ไม่ตามใจมากเกินไป ในขณะที่เดียวกัน ไม่ต้องสร้างเงื่อนไขกับเด็กตลอดเวลา

ใช้ความรักเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงจิตใจ ให้แบบอย่างที่ดี อย่างกลัวว่าลูกจะไม่ทำตามที่เราสั่ง แต่จงกลัวว่าลูกจะเลียนแบบสิ่งไม่ดีไปจากเรามากกว่า เด็กมักเรียนรู้จากการสังเกตสิ่งที่เป็นรูปธรรมชัดเจน ให้โอกาสเด็กได้เรียนรู้ประสบการณ์ รู้จักการดูแลตนเอง พี่เลี้ยงอาจจะช่วยเหลือได้บ้าง แต่อย่าช่วยจนเหมือนเด็กเป็นอัมพาต ไม่ต้องทำอะไร ให้เด็กได้รู้จักการแบ่งปันเพื่อนฝูง แทนที่จะเป็นฝ่ายรับอยู่ตลอดเวลา ให้เด็กมีโอกาสเผชิญกับความยากลำบากบ้าง จะได้เข้มแข็ง

3. ฝึกฝนทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็นในการพัฒนาอารมณ์

ทักษะทางความคิด ได้แก่ มีความนับถือตนเอง มีความเข้าใจตนเอง มองโลกในแง่ดี ส่วนทักษะด้านความรู้สึก ได้แก่ การแสดงออกของอารมณ์อย่างเหมาะสม การจัดการความเครียด ทักษะด้านการกระทำ ได้แก่ ทักษะการแก้ปัญหา และแก้ไขความขัดแย้ง การมีวินัยในตนเอง มีความอดทน สามารถสร้างสัมพันธภาพที่ดีได้

ทักษะต่างๆ ที่ทวิตักดี สิริวัตรนเรขา จิตแพทย์เด็กและวัยรุ่น ได้กล่าวข้างต้น เป็นสิ่งที่สามารถฝึกฝนให้เกิดได้โดยสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวย มีเทคนิควิธีที่เหมาะสม ทำอย่างต่อเนื่อง ก็จะช่วยให้เด็กเป็นคนที่มีอีคิวสูงได้

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบุคลิกภาวะทางอารมณ์

อารี ตันตท์เจริญรัตน์ (2551, หน้า 100-120) กล่าวถึงงานวิจัยของนักจิตวิทยาไว้ดังนี้

ในปี พ.ศ. 2513 ศิริพร ตันตท์เศรษฐี แผนกจิตวิทยา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่องการศึกษาเกณฑ์ปกติของลักษณะบุคลิกภาพของเด็กวัยรุ่นไทยในโรงเรียนราษฎร์สหศึกษาในจังหวัดพระนคร

พวงรัตน์ ทวีรัตน์ ได้วิจัยเปรียบเทียบบุคลิกภาพของนักเรียนมัธยมศึกษาในสวนกลางและภูมิภาค ปี พ.ศ. 2516 โดยศึกษาจากนักเรียน ม.ศ. 4 โรงเรียนสหศึกษาของรัฐบาลจำนวน 675 คน พบว่า นักเรียนแผนกวิทย์ในสวนภูมิภาคควบคุมตนเองได้ดีกว่านักเรียนในสวนกลาง และนักเรียนแผนกศิลป์สวนภูมิภาคได้คะแนนสูงกว่านักเรียนในสวนกลางในเรื่องความเป็นตัวของตัวเอง เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสำรวจบุคลิกภาพชื่อแคลิฟอร์เนีย ไซโคลอจิคัล อินเวนทอรี (California Psychological Inventory)

การศึกษานักเรียนของวัยรุ่นตอนปลายปี พ.ศ. 2516 รัตนา พลอยพราว ได้ศึกษาองค์ประกอบทางบุคลิกภาพของวัยรุ่นตอนปลายโดยใช้กลุ่มตัวอย่างในจังหวัดสิงห์บุรีและกรุงเทพมหานครอายุระหว่าง 16-19 ปี กลุ่มละ 200 คน ชาย 100 คน หญิง 100 คน เครื่องมือที่ใช้คือแบบทดสอบบุคลิกภาพของนักเรียนมัธยมศึกษาแบบ A (HSPO Form A) พบว่า วัยรุ่นในกรุงเทพมหานครแสดงบุคลิกภาพด้านร่าเริง หดหู่ เอาจริงเอาจังทางการเรียน

และมีสภาพความเข้มแข็งทางจิตใจสูงกว่าวัยรุ่นสิงห์บุรี แต่มีความรับผิดชอบต่ำกว่า วัยรุ่นชายมีความมั่นคงทางอารมณ์และเข้าใจกลุ่มดีกว่าวัยรุ่นหญิงแต่มีความรับผิดชอบต่ำกว่า

อมรรวรรณ แก้วผ่อง (2543, หน้า 93-96) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลของกิจกรรมกลุ่มและการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มที่มีต่อการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบต่อตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนวัดน้อยใน กรุงเทพมหานคร ที่มีอายุระหว่าง 13-14 ปี จำนวน 24 คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 2 กลุ่มๆ ละ 12 คน ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มมีการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบต่อตนเองสูงขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

พระธรรมบุญ จงคำ และคณะ (2545, หน้า 82) ได้ศึกษาเกี่ยวกับผลการฝึกพัฒนาจิตโดยการเจริญสติปัฏฐาน 4 มีผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ ของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรชั้นสูง ของวิทยาลัยเทคนิคพิษณุโลก พบว่า การเจริญสติปัฏฐาน 4 สามารถพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักศึกษาได้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และผลการศึกษาพบว่า นักศึกษาที่ได้รับการฝึกเจริญสติปัฏฐาน 4 มีความฉลาดทางอารมณ์สูงกว่านักศึกษาที่ไม่ได้ฝึกเจริญสติปัฏฐาน 4

จنگล หงส์ศิริ และคณะ (2550, หน้า 69) ได้ศึกษาถึงภาวะความเป็นผู้ใหญ่ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 ผลพบว่า ภาวะความเป็นผู้ใหญ่ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมหลังการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งแสดงว่าการใช้กิจกรรมกลุ่มสามารถพัฒนาภาวะความเป็นผู้ใหญ่ของนักเรียนได้ผลจริง

ยลสิริรัตน์ มาตผล (2551, หน้า 79) ได้วิจัยเกี่ยวกับความภาคภูมิใจในตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ของโรงเรียนวัดจันทรสโมสร กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ความภาคภูมิใจในตนเองก่อนและหลังการเข้าร่วมโปรแกรมการพัฒนาความภาคภูมิใจในตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยรวมและรายด้าน เพิ่มขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

พระมหาจำปา ชาลีเบรียม(2553, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลการฝึกพัฒนาจิตโดยการเจริญสติปัฏฐาน 4 ที่มีต่อวุฒิภาวะทางอารมณ์ของพระนักศึกษาลักสูตรประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จ. เพชรบูรณ์ พบว่า ภายหลังเข้าร่วมการฝึกพัฒนาจิตโดยการเจริญสติปัฏฐาน 4 ของพระนักศึกษา ปีการศึกษา 2552 ทั้งหมด จำนวน 45 รูป มีระดับวุฒิภาวะทางอารมณ์สูงกว่าก่อนเข้าร่วมการฝึกพัฒนาจิตโดยการเจริญสติปัฏฐาน 4

ผลสำรวจระดับไอคิวอีคิวของเด็กไทย (2553, เว็บไซต์) ปี 2550 พบว่า ไอคิวและอีคิว ลดลง จากการสำรวจเดิมในปี 2545 เหตุมาจากสภาพสังคม สิ่งแวดล้อม เปลี่ยนไปส่งผลเด็กมี พัฒนาการลดลง เผยเด็กเล็กภาคเหนือมีระดับไอคิว อีคิวสูงกว่าภาคอื่น แนะนำผู้ปกครองใช้หลัก เคล็ดลับ 6+8 เพิ่ม IQ EQ เสริมพัฒนาการ ยกระดับสติปัญญาเด็กได้

เกี่ยวกับผลสำรวจระดับไอคิวและอีคิวของเด็กไทย พรรณพิมล หล่อตระกูล ผู้อำนวยการ สถาบันราชานุกูล กรมสุขภาพจิต เปิดเผยถึงผลการสำรวจว่าโดยรวมนั้นจะอยู่ในเกณฑ์ปกติ แต่ก็ จะพบว่าในความปกตินี้ก็จะมีความแตกต่างกันอยู่ เช่นเด็กจะมีทั้ง ไอคิวสูงอีคิวต่ำ ไอคิวต่ำอีคิวสูง หรือสูงทั้งไอคิวและอีคิว ซึ่งความแตกต่างตรงส่วนนี้ทำให้ต้องมีการทำการสำรวจและศึกษาถึงเหตุ บัจจัย เพื่อหาความชัดเจนในการส่งเสริมไม่ให้เกิดความแตกต่างเกิดขึ้น โดยพัฒนาการของ เด็กไทยมีแนวโน้มที่ลดลง แต่เป็นการลดลงที่อยู่ในภาวะปกติหากวัดจากผลการสำรวจในครั้งที่ ผ่านมา จะพบว่า การสำรวจเมื่อปี 2545 เด็กอายุ 0-5 ขวบ จะมีพัฒนาการปกติที่ร้อยละ 71.69 แต่เมื่อสำรวจครั้งใหม่ในปี 2550 พบว่าลดลงอยู่ที่ร้อยละ 67.7 ในส่วนของสุขภาพจิตและระดับ สติปัญญาของเด็กในช่วงอายุ 3-11 ขวบ โดยใช้นักจิตวิทยาในการเก็บข้อมูลจากเด็กทั่วประเทศ 7,391 คน พบว่าระดับสติปัญญาเฉลี่ยที่ 103.09 หากแบ่งเป็นระดับจะได้ว่า เด็กอนุบาล มีระดับ สติปัญญาเฉลี่ยที่ 110.67 เด็กประถมฯ มีระดับสติปัญญาเฉลี่ยที่ 97.31 ส่วนเด็กผู้ชายมีระดับ สติปัญญาเฉลี่ยที่ 102.3 เด็กผู้หญิงมีระดับสติปัญญาเฉลี่ยที่ 103.99 ในด้านความฉลาดทาง อารมณ์ สำรวจกับเด็กวัย 3-5 ขวบ ในปี 2545 พบอยู่ในเกณฑ์ปกติที่ 139-202 คะแนน แต่เมื่อ สำรวจครั้งล่าสุดในปี 2550 ก็อยู่ในเกณฑ์ปกติแต่อยู่ในภาวะลดลงที่ 125-198 คะแนน ในด้านของ ความคิด การปรับตัวต่อปัญหา และความกระตือรือร้นสำรวจจากเด็กวัย 6-11 ขวบ ผลสำรวจในปี 2545 พบอยู่ในเกณฑ์ปกติเช่นกันที่ 148-222 คะแนน แต่กับการสำรวจครั้งนี้ ในปี 2550 กลับอยู่ ในเกณฑ์ปกติที่อยู่ในภาวะลดลงที่ 129-218 คะแนน จะพบว่า จากการสำรวจครั้งนี้เด็กไทยก็ยังมี สภาวะทางสติปัญญาและสภาวะทางอารมณ์ที่ยังอยู่ในเกณฑ์ปกติ แต่จะเห็นว่าในความปกตินี้เอง จะมีตัวเลขที่ลดลงจากการสำรวจในครั้งที่ผ่านๆมา ซึ่งหากไม่ลงมือทำอะไรเชื่อได้ว่าในอนาคตเกณฑ์ เหล่านี้จะยิ่งลดลง และอาจจะส่งผลให้การพัฒนาการทั้งสองด้านของเด็กเสื่อมลง และยิ่งใน ปัจจุบันสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลง และสับสนอย่างมากก็จะเป็นตัวที่ทำให้ภูมิภาวะของเด็กลดลง ตามมา ผอ.สถาบันราชานุกูล กล่าว

นอกจากนี้ ในส่วนของโรงเรียนนั้นจะพบว่าเด็กที่สนใจเรียนในวิชาคณิตศาสตร์ จะมี พัฒนาการของไอคิวและอีคิวสูงซึ่งแตกต่างจากเด็กที่ไม่สนใจ และเด็กที่มีเพื่อน มีสังคม มีความ

เชื้อเพื่อเชื้อแม่ช่วยเหลือกัน ตรงนี้เป็นการส่งเสริมในส่วนของวุฒิภาวะทางอารมณ์ อีกทั้งในระบบวิธีการสอนต้องเน้นให้เด็กใช้ความคิด มากกว่าการท่องจำ ซึ่งส่วนนี้จะส่งผลอย่างชัดเจน

ผู้อำนวยการสถาบันรามจิตติ กล่าวอีกว่า ในส่วนที่มีการสำรวจจากเด็กทั่วประเทศนั้นก็พบอีกเช่นกันว่าในแต่ละภาคระดับของไอคิวและอีคิวไม่ได้มีความแตกต่างกัน แต่หากมองในเชิงตัวเลขของสถิตินั้นจะพบว่าเด็กเล็กทางภาคเหนือจะมีระดับของไอคิวและอีคิวที่ค่อนข้างสูงกว่าภาคอื่น แต่ถึงอย่างไรทุกภาคก็มีระดับที่ทัดเทียมกันและเป็นมาตรฐาน

งานวิจัยในต่างประเทศ

ศรีเรื่อน แก้วกังวาน (2536, หน้า 88) ได้ยกงานวิจัยในต่างประเทศไว้ดังนี้

ในปี ค.ศ. 1962 กิลโนร์ด (Guinourd) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกภาพกับคะแนนความนิยมจากสังคมมิติ ในการวิจัยนี้ได้เลือกกลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กชาย 80 คน เด็กหญิง 80 คน ใช้สังคมมิติแยกเด็กที่เป็นนิยมของเพื่อนกับเด็กที่ไม่เป็นที่นิยมของเพื่อน แล้วใช้ High School Personality Questionnaire เพื่อทดสอบบุคลิกภาพของเด็กที่เป็นนิยมและไม่เป็นที่นิยมของเพื่อน

ผลการวิจัยปรากฏว่า เด็กที่ไม่เป็นที่นิยมของเพื่อนไม่มีความเชื่อมั่นในตนเอง ไม่ร่าเริง ไม่กระตือรือร้น ส่วนความแตกต่างระหว่างเพศนั้นก็พบว่า เด็กชายที่มีลักษณะเยือกเย็น สุขุม ก้าวร้าว มีลักษณะเป็นตัวของตัวเอง ชอบผจญภัย ส่วนเด็กหญิงมีลักษณะใจดีชอบเข้าสังคมอ่อนไหวง่าย มีความรู้สึกไม่ปลอดภัยและตื่นตัวง่าย

อารมณ์และบุคลิกภาพของเด็กนั้นมักพัฒนาควบคู่กันไป แต่งานวิจัยส่วนมากที่พบมักเป็นการศึกษาบุคลิกภาพเป็นส่วนใหญ่ การศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการทางอารมณ์และการแสดงออกของอารมณ์นั้นมีเป็นจำนวนน้อย ส่วนมากมักมุ่งศึกษาถึงภาวะการเกิดอารมณ์มากกว่าเป็นการศึกษาถึงลักษณะพัฒนาการของอารมณ์โดยตรง